

194368

Ágnes

Ferencz

emlékezete

N. H.

Magyar Kir. Nemzeti Színház

Hung. l.

i. na

Dr. Agner Lajos

FERENCZY TERÉZ
EMLÉKEZETE

EGY MAGYAR KÖLTŐNŐ
ÉLETE ÉS KÖLTÉSZETE

BALASSAGTÁRLATI KÖNYVTNY.
SZÖVETKEZET * * * * *

Dr. Ágner Lajos

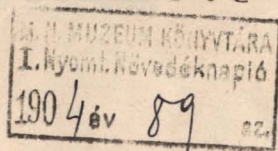
FERENCZY TERÉZ
EMLÉKEZETE

EGY MAGYAR KÖLTŐNŐ
ÉLETE ÉS KÖLTÉSZETE

BALASSAGYARMATI KÖNYVTNY.
SZÖVETKEZET * * * * *

194368

Előszó.

Ferenczy Terézt ma már alig ismeri a közönség. Évekkel ezelőtt még csak megjelent róla valamely napilapban vagy szépirodalmi folyóiratban egy-két rövid közlemény, de aztán elhallgattak ezek is, elfeledték, ki oly mély érzelmű lélek, oly tragikus sorsot szenvedett költőnő, oly tépő bánat és megrendítő halálvágy dalosa volt

Ki volt Ferenczy Teréz?

Egy szerény anyagi viszonyok közt élő kisvárosi könyvkötő leánya, aki önművelés által szerzett magának irodalmi műveltséget és tehetségével irodalmi összeköttetéseket. Lisznyaival, Bulcsu Károlylyal, részint személyes, részint irodalmi összeköttetésben állott. Élte tavaszán szerelmes lett egy franczis-kánus barátba s reménytelen szerelmében szinte őrgöngött szegény leány, — ekkor írta szivettépő verseit, halni vágyott Szeretni oly igen vágyó szivét golyó furta át s a költőnő nem volt többé. Az önkézével kioltott nemes lélek nem szenvedett többet. Nem megható tragoedia ez?

Nem érdemli meg egy ilyen viszontagságaiban szövevényes életpálya, hogy behatóbban foglalkozunk vele? Sorsa nem érdemli-e meg mélységes részvétünket, könnyeinket? Becsülést nem érdemel-e a

halálvágynak az a megható poezise, épen a mély-séges fájdalom éneklésével hatva meg bennünket, melyre irodalmunkban nincs hasonló példa?

Szenteljünk pár lapot emlékének, ennél többet is érdemel a dalok leánya.

E munka célja érdemeihez képest az eddiginél szélesebb alapon méltatni életpályáját és költészetét, melyet *Schwicker* német nyelvű magyar irodalom-történetében a következőkben találóan méltat:

«Tiefes Herzenleid klingt aus den meisten ihrer Gedichte, den Tod grüsst sie in allen Tonarten. Noch einen Stern sieht sie über dem Horizont blinken, «und wenn dieser erlischt, so ist es auch mit mir vorüber. In tiefer Nachtruhe ist sogar die Sünde und die Liebe erstorben, aber meine Qualen ruhen nie.» Sie träumt, — «die Sonne sei geschmolzen, und die glühenden Tropfen fielen mir aufs Herz, dass ich jäh erwachte, — aber meine Pein war nicht vergangen.» Das Leben ist ihr ein betrügerischer Krämer, der Tod ein liebevoller Vater.» Találóan jellemzi itt sorsát és poezisét Schwicker. Mi, akikhez közelebb áll Ferenczy Teréz, többet szentelhetünk neki. Már a *Pesti Napló* az 1880. évfolyam 221-ik számában ezeket írja róla:

«Szegény Ferenczy Terézt alig emlegeti már valaki, pedig ha könyvét felnyitjuk, mint kutató csillagász üvege alatt a bolygó, úgy tűnik föl előttünk, vészpiros fényben, nyugtalan, rövid pályán és zuzottan hullva a mélységbe, mint a meteor.» Igen, ez volt sorsa a dalok leányának, megható, rideg, kérlelhetetlen sorsa!! Élt, szeretett, csalódott, meghalt. Élete fájdalomak lánczolata, költészete pedig fájó könnyek hullatása. Csodás alakja ő költőnőink köré-

nek. Helyesen jegyzi meg róla *Zilahi Imre* a *Családi Körben*: «irodalmunkban egy nőirónk feje körül sem sugárzik messzebb tündöklőbb glória, mint Ferenczy Teréznek»

Igyekezni fogunk e szerény munka keretén belül életét az eddigi rövid cikkek helyett részletebben és kimerítően ismertetni, az eddigi téves adatok kijavításával s költészetének rideg, de fényes varázsát megmagyarázni a viszonyok alapján, a melyekbe a sors ártatlan költőnőnket sodorta.

Az életrajz megírásánál forrásaim kétfélék voltak. Egyrészt felhasználtam, olykor óvatosan az eddig megjelent cikkeket, másrészt Ferenczy Teréznek még élő rokonaihoz és ismerőseihez, barátaihoz, barátnéihoz fordultam adatokért, akik részint élőszóval adtak egyben-másban felvilágosítást, részint rejtett kéziratokat, verseket és leveleket s könyveket bocsájtottak rendelkezésemre. Fogadják ezért ehelyt is hálás köszönetemet. Különösen hálával tartozom itt Nagyságos Velics Haynald Teréz urasszonynak, özv. Bulcsu Pálné született Kozma Borbála, özv. Bulcsu Károlyné született Thorma Katalin urasszonyoknak, Lupa Lajos, Kalmár Béla és Bölcs Nándor uraknak. Ferenczy Teréz sorsa és költészete különben e mű íróját, mint rokont és földit is érdekli. Végül vagyok bátor a műre vonatkozó repertoriumot — részben Szinnyei alapján — is összeállítani.

Repertorium: *Nagy Iván. Magyarország Családai. — Danielik. Magyar Írók. II. — Arczkép Album I.* (A «Hölgyfutár» melléklete) 1855. Pest. — *Szinnyei. Magyar Írók Életrajza. — Petrik. Bibliographia. — Dr. Johann Heinrich Schwicker. Gesichte der ungarischen Litteratur. Leipzig. 1888. — Pesti Napló. 1853. 968.*

sz. — *Divat csarnok*. 1853. 21. sz. — *Hölgyfutár*. 1853. 156. sz. — *Családi Kör*. 1871. 12. sz. — *Figyelő*. 1872. (Endrődy Sándor.) — *Vasárnapi Ujság*. 1878. 10. sz. — *Magyar Polgár Nagy Naplóra*. 1873. 35. 1. — *Zilahy Károly. Hölgyek Lantja*. 1873. — *Pesti Napló* 1880. 221. (Majthényi Flóra.) — *Szabadság*. (Nagyvárad) 1886. 100. sz. Endrődy Sándor. — *Pesti Hírlap*. 1887. 255. — *Szombathy János. Két nő a költészetben*. Debreczen. 1888. — *Faylné Hentaller Mariska. Magyar Irónőkről*. 1889. — *Pesti Divatlap*. 1844. 1848. — *Délibáb*. 1853. — *Nővilág*. 1857. — *Ifjuság Hajnala*. 1857. — *Napkelet* 1858. — *Téli Csillagok*. Ferenczy Teréz hagyományai. Kiadta Bulcsu Károly. 1854. Pest. — *Hölgyek Titkára*. — *Magyar Költők Kincsesháza*. — *Beóthy Zsolt. Képes Irodalomtörténet. II.* — *Nemes Béla. Kerényi Frigyes*. 1900. — *Bulcsu Károly Költeményei*. 1860. — *Szabadkai főgymnasium értesítője az 1894—95. évről*. — *Gombostű*. 1862. márcz. 26, 29. — *Bányai Elemér. Lisznyay Kálmán Élete*. 1901.

* * *

Épen 1903. évi május hó 23-ik napján van ötvenedik évfordulója Ferenczy Teréz tragikus halálának. Szécsényben született és élt, ott halt is meg. A hajlék, melyben költőnőnk annyi éjet töltött tanulva, irogatva, költészetének s ábrándjainak élve, máig fennáll. Az állami tejgazdasági iskola növendékei laknak a napjainkig többszörösen átalakított épületben; csupán Teréz szobája, melynek ablaka kertre nyilott, van sértetlenül. Ha elvezet e kised és egyszerű házhoz a részvét és kegyelet, emlékezzünk a fájdalom leányára. Ötven esztendő előtt mennyi tépő fájdalom sajgott a kebelben, melynek szerelme

halálvágyó dalok zengésére ihlette. Emlékezzetek reá! S jusson eszetekbe, hogy még nem róttuk le iránta tartozásunkat: születési háza emléktábla nélkül áll és sirkövén kívül mi sem emlékezteti rá az utódokat. *Vajha e pár lelkes szó a szívekhez szólhatna s a honleányok és honfiak filléreiből mielőbb látható monumentumot emelhetnénk a dalok széplelkű leányának.* A magyarok Istene ihlesse adakozásra a nemesen érző kebleket!!

Kelt Budapesten, az 1903-ik esztendő tavaszán.

DR. ÁGNER LAJOS.

Szerellemmel halni is
Sokkal többet érhet,
Nem szeretve senkitől
Mit ér ez az élet? . . .

VAJDA JÁNOS.

Bevezetés.

Nőköltőink a legrégibb időktől Ferenczy Terézig. — A forradalom kora. — Öngyilkos költőink. — Vajda és Ferenczy Teréz. — A palócföld irói és költői. — A Ferenczy-család le származása.

Ferenczy Teréz egyike volt legtehetségesebb nőköltőinknek. A női nem hazánkban csak szerény részt vett az irodalmi alkotásokban, sőt irónőink és költőnőink szereplése a jelenben sem nagyon gyakori. A magyar nő inkább a családi élet, mintsem az irodalom számára születik. Ezt a tényt nem döntik meg az újabb időben lábrakapott s ideiglenesnek tetsző jelenségek. Jelesebb költőnőink vannak ugyan már a XVIII. századtól kezdve, akik között egy Dukai Takács Judit, egy Ujfalvi Krisztina neve elég fényes csillag. Az első magyar nő, aki magyar nyelven mivelte az irodalmat, Lorántfy Zsuzsanna, I. Rákóczy György neje volt. Egész ez ideig latin nyelvű emlékeink vannak urnőink irodalmi foglalatosságának bizonyítékára. Így tudjuk, hogy Albert király leánya: Erzsébet, Kázmér lengyel király neje irt a királyi gyermekek neveléséről. Emlitik Zápolya Borbála és Báthory Grizeldisz leveleit is. Tophei Zsófia 1692-ben egy szakácskönyvet adott ki magyarul.

Gróf Pekry Lőrinczné, báró Petrőczy Kata Szidónia asszony ki a kuruczkorban élt, már jeles lírikus, aki szomoru vallásos verseket írt lelkének megkönynyebbülésére. Kemény József kutatásai alapján tudunk a szintén jeles költőnőről, Lósardi Zsuzsannáról, aki II. Rákóczy Ferencz alatt a kuruczok zászlója alá szegődve harczolt «Istenért és a szabadságért» s a kurucz vitézeknek lelkesítő hazafias dalokat énekelt a táborban. Ugyancsak ő írt II. Rákóczy Ferencz fejedelemmé választásakor egy emelkedett ódát is az erdélyi rendekhez. Ezidőben főrangú nőink közül többen és különösen valláserkölcsi irányban mivelik az irodalmat. Ezek között találjuk gróf Bethlen Katalint, gróf Haller Lászlónét is. B. Dániel Polixena egy etikát írt, névtelentől van 1760-ból, egy «megkeseredett lélek keserves nyögése.» B. Wesselényi Zsuzsannától van «Egy gályarab» czimű elbeszélés.

A XVIII. század végén Molnár Borbála jeles költőnő említendő első sorban. Szerelmében boldogtalan volt s emellett az anyagiakkal is kellett küzdenie. Költészetének tárgyát szívének bánata, tépelődései képezik. Valamivel jobb sorsa lett, mikor Ujfalvy Krisztinával megismerkedett, ki szintén költőnő volt s enyhíté keservét. Molnár Borbála szenvedéseiben nemcsak megtört, de meg is tisztult. Költészete is ennek tükröje. Szereti a természetet, jellemző oldala a tiszta magyarság, olykor bölcselkedő, képzelete nem szárnyal magasan. Ujfalvy Krisztina is csalódott első férjében, gróf Haller Lászlóban s Máté Jánoshoz ment férjhez.

Mint ennek neje különcködő életmódot folytatott s egész életét a költészetnek szentelte. A XIX. század elején él a híres Dukai Takács Judit, aki

minden eddigi elődjét elhomályosítja tehetségének ragyogó tündöklésével. Ő is a szívnek költője volt, ki buzdítást Kazinczytól nyert. Utána legközelebb br. Wesselényi Polixena, Karacs Teréz, Lemonton Emilia említendők.

A forradalom Tirteusának, Petőfinek neje, Szendrey Julia is költői tehetség volt, lelke, s egész valója Petőfiéhez állott legközelebb. Költészetében az elragadtatásban ihletett dalnoknő szól hozzánk. Kortársa Ferenczy Teréz méltán sorakozik társnőihez, ki mint «Cassandra» énekelte a halált s a bánatos lírában első nőköltőink között. Jeles költőnő még Tóth Kálmán neje, br. Majthényi Flóra, a korán elhunyt Szász Károlyné (Iduna), Vachott Sándorné, Wohl Janka, Szőlősi Nina, Rózsaági Antalné (Hajnalka) zárják be a diszes sort.

Tárgyalásunk folyamán látni fogjuk, hogy Ferenczy valódi költői lélek, mely a szenvedések, a mélységes bánat dalolásában különösen kitűnik; a gondolat mélysége s a forma tekintetében is méltán sorakozik a többi nőköltőkhöz.

A kor, melyben Ferenczy Teréz élt és dalolt, a legérdekesebb volt. A szabadságharcot megelőző évtized igen mozgalmas napjait, a forradalom s a Bach korszak kezdetét végig élte. — A negyvenes évek népies irányával lendülni kezdő irodalom főeleme a líra, különösen a dal volt, ezt mivelte Ferenczy Teréz is. Életviszonyai és lelkének megfelelően az elegiát. Hazaszeretet és a szerelem ihlette lelkét. A forrongó időknek ez is felelt meg leginkább. Az egész ország lakosságának szívét — lelkét szent hév töltötte el, a költők annál nagyobb lelkesedéssel daloltak. Mikor a szabadságharc kiűt, szeretne

Ferenczy Teréz is a harczmezőre szállni, harczolni a szentelt föld védelmében, melyet apáink szereztek, s vérükkel szenteltek meg. Maga mint nő nem rohanhat az ágyuk dörgése közé, elküldi bátyját, örül is, sir is a lelke; örül, mert a honért száll sikra, sir, mert ki tudja, látja-e még valaha. Nem is látta soha többé; nem sejtette ezt, nem is ért rá a jövővel foglalkozni, lelkesített és lelkesült a szabad hazáért s muzsája hazafias dalokra ihlette. Mikor a szabadság szent csatája sikertelen lett, akkor érezte csak a csapást, mely Lajos bátyja elestével érte. Elvérzett a testvéri szív a hazáért, vérzett az ő szive is testvére után. Szerelmi csalódása, honfibuja, testvérének elvesztése, — ennyi fájdalom és bánat sok a gyenge szívnek. Pedig az ő szive erős volt, edzett a megpróbáltatások edző viharában, melyből neki annyi sok adatott, végtére is győzött a kétségbeesés, — önkézevel oltá ki nemes életét. Egy pisztolydurranás annyi kint temetett el egyszerre!

Ferenczy Teréz nem az egyetlen költő, ki önkézevel oltotta ki életét. *Dömötör János* munkáiból az 1878. évi 10. sz. *Vasárnapi Ujság* közöl egy érdekes cikket, melyben az *Öngyilkos Költőinkről* ír. (1872.) Azt írja a többek között, hogy Ferenczy Teréz öngyilkossága némi kapcsolatban van a Czakóéval. Azután részletesen ír az öngyilkos költőkről, legtöbbet ír Czakóról és Ferenczyról. Szerinte Ferenczy Teréz Czakó példájából meritett erőt. Eszmeviláguk azonban nem volt közös. Felteszi a kérdést: tán ismerte, szerette?! — Nem ismerte csak hirből, a lapokból, munkáiból. Arczképét a lapból kimetszette s őrizte. Mikor Ferenczy meglőtte magát, Czakó képe volt előtte. Sorsában mindkettő rokon; elégedetlenek

voltak mostoha sorsuk miatt. Azt a sértett ambíció, ezt a megcsalt szív bánata űzte halálba. Azt írja Czakó minden soraiban, ez olvasható Ferenczy Teréz minden dalából. Mennyi csalódás, mennyi kin és kétségbeesés, a sorssal való mily zord összeütközés, amely mindkettőt halálba kergette!

Vajda költészete is nagyon sokban egyezik a Ferenczy Terézével. Az elégedetlenség szülte bánat és kétségbeesés, a siralmas és kibékíthetlen lemondás költészete ez is. Vajda nem vetett véget életének önkézevel, de költészetének minden sorából az életnek megvetése szól hozzánk. Vajda is a reménytelen szerelem dalnoka, mint Ferenczy Teréz, de abban különböznek, hogy Ferenczy Teréz csalódott is. Vajda szeretne viszontszerettetni attól, kit ő szeret, Ferenczynek fáj a csalódás, hogy ki hűséget esküdött neki, az elhagyta őt. Ugyanaz a sötét világnézet, mely Vajda költészetét félelmessé teszi, az jellemzi Ferenczyét is, mert itt egy gyöngé női lélek vánszorgása ez, annál nagyobb a részvét fájdalma keblünkben. Nála is a való legfeljebb remény, de amelyről tudja, hogy nem hozhat jót neki. A jelen sötét, sivár, vigasztalan, — a jövőben nincs mit bizni. Így tehát jobb meghalni. A lélek összeroskad annyi kin alatt. A sir gyógyít, a sir vigasztal: ott lent nem fáj semmi. Ott mindenki boldog, mert aluszik s talán álmodik is? ...

Egyébként Ferenczy Teréz, mint a palócföld költője is érdekel bennünket, mely földön sok jeles mivelője volt az irodalomnak. *Liszniai Kálmán* a híres és népszerű palócz költő kortársa és barátja volt Ferenczy Teréznek, ki Lisznyaitól nyert buzdítást, sok tekintetben oktatást is. Kortársai közül a nógrádi palóczok közt jeles költő az Ember tragoe-

diájának hirneves szerzője, az *alsó-sztrégovai Madách Imre* és a csipős epigramm költő, *horpácsi Szontagh Pál*, ki később a politikai életben oly élénk részt vett. Legrégibb a palóczföldön jelesnek ismert költők között *Gyarmati Balassi Bálint* báró, ki Kékkőben született. A XVII. század elején Ferenczy Teréz szülőhelyén Szécsényben született *Kisdi Benedek*, egri püspök, a kassai egyetem alapítója, ki mint egyházi író zsoltárokat szerzett. Vallásos költészetünkben nevezetes munkát adott ki ezen czimmel: *Cantus Catholici. Régi és Új Dák és Magyar ájtatos egyházi énekek és Litániák*. A XVIII. században élt gróf *Ráday Gedeon* költő Ludányban született. A Fanni hagyományainak írója, *Kármán József* szintén Nógrádban, Losonczon született. Napjainkig elhat emléke a nemrég elhunytaknak, kik közé számoltatnak a szécsényi születésű *dr. Haynald Lajos*, kalocsai érsek, egyházi költő és író, Csalomjai *Pajor István*, a fiatalon elhunyt *Komjáthy Jenő* s a még élő *Varsányi Gyula* és *Abonyi Árpád*. S nem rég tért a rideg sirba az ifju és mély érzelmű *Herczeg Jenő* Szécsényben.

A család, melyből Ferenczy Teréz származik a híres szobrászt, a rimaszombati születésű Ferenczy Istvánt is adta a hazának.

Szobrász és költő, mindkettő szent buzgalommal szolgálta az eszményt, az vésővel, ez tollával s mig amaz méltó elismerésben nem részesülve, szegénységben tengette napjait, ez szintén mostoha sorsot nyerve, boldogtalan szerelem áldozata lett. Megható iróniája a rideg fátumnak.

A Ferenczy család régi középnemes familia, melynek Nógrád vármegyében számos leszármazottja akadt. A csorbai Ferenczy család Ferenczy Benedek-

től sarjadzik, ki még 1554-ben nyerte nemesítő adománylevelét I. Ferdinánd királytól, amint ezt az egyik ősunokája, Ferenczy Péter Nógrádmegye előtt az 1726-iki nemesi vizsgálatkor ki is mutatta.

Nógrádmegyében különben több Ferenczy családot találunk, de nem bizonyos, hogy mind ebből a családból származik. 1770-ben Szöllősen lakott Ferenczy Imre; 1792—1809-ig Ferenczy Dánielt és Pált Losoncson szintén nemesnek ismerik. 1812—1827-ig ugyancsak Losoncson találjuk Ferenczy Jánost; a XIX. század elején találjuk Szent-Iványon ugyancsak Ferenczy Jánost. Szécsényben lakott 1732-ben Ferenczy András, ennek neje Goldperger Zsuzsanna volt, aki 1779-ben katolikus hitre tért át, fiai voltak Pál és Mihály, az Lóczban 1770-ben kelt egybe Rigó Rozáliával; Mihály Szécsényben 1773-ban született.

Szinte azt lehetne hinnünk, hogy az 1827-ben ugyancsak Szécsényben talált Ferenczy Sámuel, Teréz apja, ezeknek az egyenes leszármazottja; de nem. Tudjuk ugyanis egykoruak állításai alapján, hogy Ferenczy Sámuel jóllehet nógrádi ember volt, de a gömörmegyei Rimaszombatból származott s úgy költözött Szécsénybe; a család őse tehát valószínűleg Ferenczy István, ki saját és neje Che Anna részére, úgy leányai Katalin, Ilona, valamint testvére Ferenczy Gábor és ennek neje Kapros Ilona részére is II. Ferdinánd királytól Bécsben 1628. október 6-án nemes levelet nyert. 1724-ben és 1729. július hó 10-én Tőke-Terebesen tartott közgyűlésből kapott Ferenczy István és Gergely nemességlevelétől bizonyítványt. István atyja Ferenczy János volt. Ferenczy Ferencz 1680-ban Zemplénmegyében a Tökölypárt hadnagya, János 1752-ben Vámosujfalu jegyzője, kit Tompa is meg-

énekelt. Czimerük: kék mezőben farkas szájában egy bárányt tartva; fölötte három csillag ragyog. A paizs fölötti sisak koronájából szintén farkas emelkedik ki, fogai között a megtépett bárányt, első jobb lábával pedig kivont kardot tartva. Foszladék jobbról aranykék, balról ezüstvörös. — A rimaszombati Ferenczy Sámuel és testvére István a jeles szobrász ebből a családból származnak, melynek egyik ága Teréz apjával átszármazott a palócz föld másik tájára: a nógrádi Szécsénybe.

Piros rózsabimbó
Mért mosolyogsz felém?
Mi csillog kelyhednek
Ifju levelén?
Nem, mit örömében
Elsirt a tavasz,
Nem az ég harmatja,
Az én könnyem az.
Piros rózsabimbó
Mért mosolyogsz felém?! . . .

FERENCZY TERÉZ.

I.

A szécsényi völgy, Ferenczy Teréz születési helye. Szülei és testvérei. Lajos bátyja. A gyermekek neveltetése. Ferenczyék háza. Az anya halála. Teréz gyermekkori jelleme és neveltetése. A Figyelő Ferenczy Teréz gyermekségéről. Öntanulmányai. Kedvtelései, viselete. A Lisznyaival való ismeretség. Liszniai és Ferenczy Teréz költeményei e barátságról. Liszniai hatása Ferenczy Terézre. Könyvei, s mily lapokat olvasott? Az Esküszegőt beküldi a Pesti Divatlapba. Az elbeszélés lényege és fontossága. Teréz Pesten van, István nevű szobrász-művész nagybátyjánál. Másfelé is megfordul. Szerelmének előzményei.

Ferenczy Teréz Szécsényben, Nógrád vármegyében 1828. nyarán született.* Atyja a rimaszombati származásu nemes Ferenczy Sámuel könyvkötő, majd gazdatiszt Forgách gróf és Pulszky uradalomban. A család régi református család volt Rimaszombatban, honnan az egészen katolikus vallásu Szécsénybe

* Az eddigi művekben, melyek Ferenczy Teréz életrajzi adatait rendesen hiányosan és tévesen közlik, születési éve többnyire 1830. A sírkövére az van írva, hogy 1853. évi május hó 22-én halt meg 25-ik nyaránban. Születési éve tehát 1828. Pontosabb adatért főtisztelendő Árva Ferencz urhoz fordultam, azonban sajnálatomra ő sem bocsájthatott több adatot rendelkezésemre.

került Sámuellel az egyik ág. Anyjuk Ballay Teréz, a szécsényi uradalom egyik akkori gazdatisztjének leánya, szintén katolikus volt. Gyermekeik: Lajos, Francziska, Teréz és Hermin mindanégyen a katolikus vallásban neveltettek. Hermin és Francziska férjhez mentek, az Záchony Jánoshoz, ez Varga Lászlóhoz, Lajos papnak szánta magát, Teréz pedig a költészetnek, mely szerelmével halálba kergette.

Az egykori otthonukat képező ház ma már nagyon át van alakítva. Ebben most az állami tejgazdasági iskola foglal helyet, az a szoba azonban, ahol Teréz lakott és szerencsétlen végét érte, még meg van. Itt búvárkodott könyveiben, itt írta rideg varázsszal teli verseit. A falak, a fák . . . itt róla beszélnek. S az egész község, a vidék, a szép völgy, melyben annyiszor sétált fájdalommal lelkében és égő szellemtől gyötörve szívében. Csendes völgy ez, épen neki való volt, egészen az ő kedélyvilágának, az ő szívének, mely oly nagyon tudott szeretni és szenvedni. Ebbe az ipolymenti csendes völgykatlanban nem lelni föl a világ vásári zaját, nyugtalanító kalmár élet nem gyötri az embereket; de azért nincs ez egészen elkülönülve a nagy világtól, csak szerényen, nyugodtan elhúzódik attól. Nem találsz itt sziklabérczeket, melyek ég felé törnek, nem tátong előtted szédítő mélység, zuhogó hegyi patakok kristályvize nem csobog itt alá: nem mondhatod ezt a vidéket vadregényesnek, de azért oly vonzó, oly szép itt minden s akinek a lelke, mint költőnőnké megnyugodik a nyugodt csendes régiók szemléletében, az nem kívánczik szemkápráztató vidékre, az boldog itt a csöndes némaság ihletkeltő ölén. Hol nem futsz a nyüzsgő világi élet elől, csak szépen elbújsz előle.

S ha multba száll képzeleted, mikor merengve népszét e völgyön, találsz dicsőt, mi imára kulcsoltatja kezedet. Voltak Szécsénynek szép és dicső napjai! S ha a históriai író elmerül a források tömkelegében, sokat lel majd bizonyára, mi e helyet minden magyar előtt szentté teszi. Gondoljunk csak Rákóczy korára! . . . E mezők látták a nagy fejedelmet, a fák hódolva bólintgattak neki. S a dombok cserfái koszorut fontak az érkező elé. A zöld mező, mely látott zajos napokat, most engesztelő békét lehel, s az erdő, rét . . . Valami titkosan andalító varázs nehezedik a néma táj felett, melyben tudós nyugodtan merülhet a könyvek halmazába, fejtegethet eszméket a bölcsészet száz és ezer kérdései közül, ábrándos költő dalolhat csengő dalokat, elzengheti örömét, elsirhatja bánatos fájdalmát, dalolhat a rideg mulandóságról, a kérlelhetlen halálról, ez az üde és mosolygó vidék, ez a beszédes régió ismét életkedvet önt belé. Oly szép a természet, s a természet itt nem egy helyen csodát művelt, melyet az örökké élő monda vett mesélő ajkára! . . . Ilyen Szécsény! S itt született Ferenczy Teréz! . . . Tágas gazdasági udvar közepén a lakosztály, melyben Ferenczyék laktak. Mögötte a gondos háziasszony által szorgalmasan művelt kert, az udvaron, a ház körül sugár fák emelkednek, vadgesztenyék, százados tölgyek. Oly kiessé teszik ezek a szolid lakóházat, melynek falain vadszőlő és folyondár kusznak föl a tetőzet alá. Kedves séta esik e helyt, árnyas falombok fogadnak utána pihenőre. Itt lakott a tisztos polgári familia négy gyermekével, itt a dalok leánya, kit szerelme a halálnak jegyzett el hitvesül. Itt tölté gyermekéveit, itt játszott, itt kezdett dalolni s itt esett ki kezéből a lant! . . .

Mint fent említők, négyen voltak testvérek. A gyermekek közt kétségkívül az egyetlen fiu Lajos részesült legtöbb nevelésben, az éles eszű és visszavonuló hajlamú fiu már korán papnak szánta magát, s alig várta, hogy bevégezhesse az elemi iskolát, felvétette magát a szombathelyi gymnasiumba, honnan később a papnöveldébe került. Lajos maga is költői tehetségű és mély tudományú ifju volt, ő lett a család büszkesége és reménye, kin szülék és testvérek szeretettel csüggttek. Testvérei alig várták a szünidőket, mikor fivérük haza jött «a nagy iskolából» és tanulságos dolgokról mesélt nekik, a mit az élénk képzeletű és mély felfogású gyermekek oly élvezettel hallgattak és tanultak meg. Különösen Teréz lelke nem győzött betelni jóságos lelkű bátyja nagy szeretetével, szeretete sugallta tanításaival, gyakran külön is megkérte, hogy meséljen neki olyan okos dolgokat, s tanítsa, mert ő olyan nagyon szeret tanulni, amit Lajos nagyon szívesen tett is meg.

Ezt énekli később oly vonzó varázsszal Ferenczy Teréz *Testvéri Emlék* cz. költeményében.

Még gyermek fővel, lányka arczczal,
Tiszta kebelrel, senimi harczczal,
Szeretve Istent és világot
Szegény ifju az oltárhoz hágott.

A fehér ing úgy illett rája,
Mint galambra hószin ruhája,
Kezéhez még nem fér¹ keze
Leánynak forró kis keze.

De illett az buzgó imához,
Hogyha tette piros ajkához,
Szelid szeméből fényreszketve
Ha köny hullott, hullt a keresztre.

Hozzá semmi bűn nem hatolt
Nem ismert kéjt, nem bánatot,
Ajka szebb világról beszélt,
Kitárván dús költészetét.

*S angyal szárnya úgy csattogott,
Ha engemet tanítgatott . . .*

A leány-gyermekeket azonban nem neveltették a szülék, legalább nem annyira, a mint Teréz szeretete volna. A leány-gyermekeket akkoriban a köznemesi háznál nem is igen nevelték, nem zaklatták annyi fárasztó és gyakran lélekbénító szellemi munkával, mint most. A leány akkor teljesen anyja neveltje volt s családiasan neveltetett. Így Teréz is. Atyjuk mint egyszerű, de értelmes könyvkötő, bár később mint uradalmi tiszt nyugodtabb életet is élt, nem áldozhatott oly sokat gyermekeinek nevelésére. Mind a három leány értelmes és tudnivágyó volt, leginkább azonban Teréz, a ki folyton tanult, olvasott, rajzolt, írt, verseket szavalt, szóval napról-napra művelte magát. Lelkesedést nyert szeretett Lajos bátyjától, ki nem győzte eléggé csodálni kis hugának szorgalmát. Édes anyjuk, mint jó falusi gazdasszony igyekezett leányait a házi teendőkhöz beleavatni, munkálkodásra, rendszeretetre, tisztaságra oktatta őket, gyakran kapálta velük a házuk melletti kis kert virágait, hol az egyiket, hol a másikat vette maga mellé a konyhában, de különösen szépen megtanultak tőle szőni. Mindig Lajos testvérüket emlegette előttük a szorgalom és hitszeretet példányképeül, s együtt imádkoztak érte a jó Istenhez. Apjuk, ki a mesterségével, majd a gazdálkodással volt elfoglalva, nem sokat törődhetett velük. De tőle gyakran hallották emlegetni István bátyjukat s lelkesedve ma-

gasztalni a művészetet s a honszeretetet. István bátyjukra mindég büszkék voltak mindannyian. Apjuk igen értelmes ember, anyjuk szellemes és kedves asszony volt, kiktől a gyermekek költői hajlamukat örökölték.

Tisztességes polgári házat tartottak, mely gyakran látta vendégül a Szécsényi köznemeseket.

Az öreg Ferenczy jó vendéglátó és kedélyes háziur volt. Névnap és születésnap estéket, torokat vagy szüreti vendégséget gyakran tartottak. Az uradalom tisztjei mint Fligli, Szentgáli, Kossuth László gyakran megfordultak náluk. A Ferenczyék vig estéikről sokat beszéltek akkorában a szécsényiek. Azonban 1843. évi június hó 24-én gyászba borult a Ferenczy-ház: temetik a ház asszonyát, a jó Ferenczynét. Nagy csapás érte ezáltal a családot, az árván maradt gyermekeket, kik oly korán kénytelenek voltak megszokni az anyai szív melege nélküli rideg családi életet. Mind a négy kiskoru volt még, a leányok között Teréz még gyermek. Különösen reá volt ez nagy csapás, a nevelésére mindenesetre döntő befolyással volt. Édes anyja elvesztésével Boris néni felügyelete alá került, aki minden igyekezete mellett sem tudta pótolni az anyát. Ezt mindketten érezték. Ez idő óta nem is részesült elég fegyelemben, atyja, kit a bánat megtört, s az élet gondjai munkával üldöztek, nem is igen ért rá gyermekeivel foglalkozni. S a már ekkor oly komoly Teréz ezt teljesen átérezte és fájlalta. Ez az oka, hogy már kisebb gyermekkorában is nagyon visszahuzódó és bizonyos tekintetben önállóan gondolkodó volt.

Mint egyik életrajzírója mondja róla, zsengekorától fogva, midőn még más gyermekek nem gon-

dolnak egyébbel, csak a játsszással, Teréz órákig elült egy helyen s gondolkozott, anélkül, hogy tudta volna, mint is kell gondolkozni. Később, mikor már a gyermekkor eltűnt, nem elégedett meg azzal, hogy sütni, főzni tudjon, hanem az ész művelése lengett mindig szemei előtt. Midőn csak kis ideje maradt dolga után, ha egész napokat munkálkodott is, hogy ha máskor nem, a másoktól alvásra szánt időt használta föl lelki szomszja kielégítésére. Atyjánál, mint könyvkötőnél sok könyv megfordult s Teréznek az volt legnagyobb öröme, ha talált valami jó könyvet s olvasta, tanulta. Olvasta s lelke menyig hatott ábrándjaival!

Endrődi Sándor a Figyelő 1872. évfolyamában azt írja róla, hogy «gyermekéveiben csöndes, komoly, magába zárkózott; később derült, szeszélyes, bizalmával és szerelmével mindig fukar» — még élő kortársai, sőt meghitt barátnéja állítása szerint mint gyermek okos és szellemes, virgoncz és életrevaló, modora az akkoriak szemében inkább férfias volt, sokat szeretett beszélni s véleményt mondani. Elemi iskolákat Szécsényben végzett, a rendes órákon kívül néhány jobbmódu gyermekkel külön is tanult. Barátnéi voltak gyermekéveiben az uradalmi tiszték leányai, így a Lalohay lányok, Massza orvos leánya, Weizkopf Sarolta, később Kozma Borbála, aki legbizalmasabb barátnéja lett.

Minél nagyobb lett, annál kevésbbé vágyott a barátnők után, a kik nem elégithették ki az ő vágyait. Hajlamai tanulni készítették, — tanult tehát s önszorgalomból sokra vitte, de mindig érezte, hogy kevésbé művelheti ki magát pusztán gyenge önerejével. S mikor tanulmányaiban előhaladását látta, boldog volt; mikor pedig érezte, hogy benne is van

poétai véna, akkor írni kezdett maga is. Napok, éjek hosszat ült íróasztala mellett, írva és tanulva, majd órák hosszat elsétált a mezőn, a Pulszky-parkban, az erdőn, a szőlők felé s szavalgatta valamely klasszikusunk verseit, vagy gyönyörködve mondta fel magában első költeményeit. Ez — a költészet — volt az ő világa s ebben neki először nem volt támasza senki sem, nem is lehetett. Hisz környezete nem értette, nem is értette meg. Jól mondja róla Bulcsu Pál, hogy «vadon nőtt fel, rideg költészete».

Jóllehet Boris nénje jó gazdasszony volt és anyját, a kit Teréz nagyon szeretett, pótolni igyekezett, nem sikerült neki Terézt a gazdálkodásba beleszoktatni, szőni, fonni, varrni szeretett és nagyon szépen tudott; de gazdasszonykodni, a többi házi teendőkkel törődni nem nagyon szeretett, e helyett inkább írt, olvasott, tanult, verselt vagy kertjét gondozta annál is inkább, mert a virágot nagyon kedvelte. Mikor az iskolából kimaradt, állandóan nem barátkozott senkivel, szerette kerülni az embereket, a magánynak, tanulmányának és a költészetének élt. Ha sétálni ki is ment az erdőbe, a mezőbe, vagy a Pulszky-parkba, szeretett egyedül vagy kis bérma keresztlányával járni. Keresztlánya Stirba Jozefa, özv. Borbás Pálné sokat tud beszélni ma is róla, hogy milyen ruházata, arczkifejezése volt, merre szeretett sétálni és milyen kedvtelése volt. Mint az akkori divat szerint általános volt, mindig magyar ruhában járt. Rövid vágott göndör fekete haját viselt, alacsony, de formás termetű volt, bő szoknyát hordott, hullámos mellét «brusztli», hósín karját bő ingváll takarta, mely fehér selyemcsipkével volt diszítve, nyakát gyöngysorral, vágott haját pedig olykor pártával ékesíté. A

magyarosságra sokat adott a külsőben is, az akkori szépirodalmi lapok is mind magyaros divatra tanították a honleányokat.

Mint említők apjánál, mint könyvkötőnél sok könyv megfordult és ő mind végig olvasta azokat, később már elég jó módban éltek, maga is vett könyveket, szépirodalmi lapokat járatott, szóval az irodalmi világgal teljes összeköttetésben állott, ő az egyszerű falusi, de nagyratörő leány. Bántotta őt, hogy nem taníttatták, ebbe csak nem tudott beletörődni, azért annál jobban igyekezett magát kiművelni. Hire is ment mihamar a szellemes, tehetséges és költői lelkű leánynak, a varsányi költő Liszniai Kálmán sietett vele megismerkedni. A Liszniaival való barátságot igen sokra tartotta Ferenczy Teréz, Liszniait nem annyira modoráért, mint költői tehetségeért becsülte, viszont Liszniai is sokat tartott Ferenczy Teréz felől és gyakran összejöttek, társalogtak, kedélyeskedtek. «A bolondos Liszniai,» — mint a szécsényi leányok nevezték, — sokat haragitotta Terézt, kivált később mikor a szécsényi vén leányok közt emlegette őt. Pedig csak élczelődés volt ez nála, sokkal többre becsülte ő Ferenczy Terézt. Ezen kölcsönös ragaszkodásnak és barátságnak minden esetre meg volt a maga haszna, — egyszerű falusi leány tanult a már ekkor ismert és népszerű költőtől.

Liszniai korán felismerte az ifju költőnő tehetségét, buzdította, s lelkét irányította. Barátságuk igen benső és meleg barátsággá lett, azért mondja Liszniai:

Vonzódásunk valóbb
Volt egy szép álmnál,
Szerelemnél kevesebb,
Több a barátságnál.

S mint én olyan mélyen
Tán nem is ismert más,
Hogy lángszenvédélyed
Mily nemes és csodás.

Viszont Ferenczy Teréz sokra becsülte Liszniai barátságát, tőle nyert is buzdulást, tanult sokat, amiért mindig tisztelettel viseltetett iránta. Elragadtatással írja Liszniai emlékkönyvébe a következő emléksorokat:

Kezed nyujtád és barátul
Elfogadtál engemet,
Lelked egyetlen sugára
Lángragyujtá lelkemet.

Hidd el, édes költő, ámbár
Csak barát vagy én velem,
Lelkesítőbb az nekem, mint
Másoknak a szerelem.

Liszniai volt az bizonyára, aki Ferenczy Teréz figyelmét az akkori irodalmi viszonyokra felhívta, ajánlott neki könyveket és szépirodalmi folyóiratokat, gyakran egymásnak felolvasták verseiket, megtárgyalták a napi irodalmi kérdéseket, bírálgatták a költeményeket s Liszniai itt-ott utbaigazítást adott költő barátnőjének, ki gyakran kikérte az ő tanácsát és véleményét. Ferenczy Teréz tanulmánya sok mindenre kiterjedt, olvasmányai, és az irogatás közben mindjobban érezte tanulmányainak hiányos voltát, s igyekezett magát szorgalmával minél jobban és minél tökéletesebben kiművelni. Foglalkozott a természettudományokkal, de különösen az irodalomtörténet, a honi történet, a biblia, a remekírók vonzották erősen, tanulgatott németül is. Az akkori viszonyokhoz mértén csinos házi könyvtára volt, a melyben a

korabeli tudományos folyóiratok, szépirodalmi lapok és könyvek nem hiányoztak. Halála alkalmával mintegy 200 kötet könyve maradt hátra, a melyeket testvére gyermekeinek hagyott, de ezek mihamar elkalódtak, egy részük pár év előtt még rokonom Luppa Lajos dolányi tanító* birtokában voltak, kinek sziveségéből a nála levő könyvek jegyzékét közlöm. Ezek a következők: *Tudományos gyűjtemény*, 1831. *Abafi*, 1836. *Takács Éva munkái*, 1829. *Schiller életrajza*, *Addine*, *Figyelmező*, 1837—38. *Hármas kistükör*, Pest, 1849. *Kis Tükör*, Debreczen, 1839. *Fillér Kalendárium*, Kassa, 1847. *Csokonai*, 1816. *Két német szótár*. Mindezekbe kalligrafikusan írta bele a nevét, s nem egyik lapjában érdekes megjegyzéseket tett. Az akkori irodalmi viszonyok, a hirneves írók élete művei, az akkor divatos polemiák érdekelték őt mindig, azért mohón olvasta a jelesebb lapokat, a melyekbe utóbb maga is dolgozott. Az *Athenaeum*, a *Figyelmező*, *Életképek*, a *Pesti Divatlap*, *Szépirodalmi Szemle*, *Honderű*, majd a *Hölgyfutár* voltak ekkortájt az elsőrangú irodalmi lapok, a melyeket szorgalmasan olvasott, olvasta a *Visszhangot*, a *Déliábot* s a *Divatcsarnokot* is.

Látjuk tehát, hogy sokat és sokféle irányban tanult Ferenczy Teréz, hogy minél jobban pótolhassa azt a hiányt, a mit tanulmányai és dolgozatai közben észlelt, de a mikkel oly könnyedén leszámolt. Mielőtt megjelent a nyilvánosság előtt, mielőtt egyet-mást beküldött volna a lapokhoz, tökéletesbitette tudását, de nemcsak azért tanult és művelte magát, hogy a világ előtt is produkálja magát, hanem azért is, mert lelkének gyönyörűsége, szívének öröme volt,

* Luppa Lajos atyai unokabátyám neje Záchony Klára, Ferenczy Hermin leánya volt, s innen ered a rokonság.

ha tanulhatott. Olvassa a jeles írók műveit, tanulja a szívet-lelket felemelő verseket, honi és külföldi írók olvasásával művelte magát. Eleinte prózai dolgozatokkal próbálkozott. Lisznyai már régen ismerte, mikor első prózai dolgozata megjelent, hisz a szomszéd faluban laktak, majd mindennap bejött Varsányból Szécsénybe, hol minden háznál szívesen látták. Első cikkét valószínűleg Lisznyai közvetítésével küldte be a *Pesti Divatlap*-ba, hol 1844-ben jelenik meg tőle egy elbeszélés, melynek címe *Esküszegő. Egy kép a valódi életből*. Mintha csak a jövődjébe látna bele az alig 16 éves leány s mintha csak a saját szerencsétlen és boldogtalan szerelmét írná le benne, megjósolva próféta lelkének ihletett varázsával a jövődöbeli szomorú valóságot, mely előkészítette tragikus végét. Egy elbeszélés fonalán, mely a stilusnak elég könnyed kezelésével mutat be egy szerelmes párt, egy hajadont, ki szeretni s egy ifjút, ki szeretettetni vágyik. Az ifjú beleszeret a leányba s mintegy kimerőszakolja tőle szerelmét és a leánytól találkat kér. A leány hévvel szereti a deli ifjút. Az ifjú azonban nemsokára messze utra megy, elfeledi kedvesét, kinek hűségi esküt fogadott s egy másik leánynyal köt házasságot. Elég megszokott és egyszerű tragédia, szomorú valóság a csalódott szív hű szerelméről, a milyet a mindennapi életben lépten-nyomon olvashatunk, tapasztalhatunk, de nem is ez az egyszerű történet teszi érdekessé ezt az elbeszélést, hiszen nem dolgoz fel valami különös vagy nagyon érdekes tárgyat s az előadás módja sem nagyon művészi, de érdekessé lesz előttünk a mese célzatánál fogva, mely a jövőbe enged bepillantanunk s látni engedi a költő jövődjé szomorú sorsát; mert így csalódott

ő is szerelmesében, ennél hübb fotografiát jövődjéről már nem adhatott. Ezért érdekes ez a rövid elbeszélés, ezért hatja meg a lelket s tölti el írója iránti mély és igazi részvéttel.

Első dolgozatát kedvesen fogadta a közönség, különösen ismerős íróbarátai. Liszniai ez idő óta gyakrabban járt házukhoz.

Ekkortájt ment fel Ferenczy Teréz először Pestre, István bátyjához, a hírneves szobrászhoz, a ki büszke volt a fiatal és költői lelkületű leánykára. Pesti tartózkodása kétségkívül nagy befolyással volt Teréz lelkére. Azt a pezsgő szellemi életet, a melyről eddig csak hirből vagy olvasás útján szerzett tapasztalatokat, közvetlen közelből látta és élvezte. Megismerte bátyjánál a művészet nagyságát s ihletet és lelkesülést nyert nála az akkor még árvaságban szinylő magyar művészet iránt. Bátyjának sok ismerőseivel találkozott itt, szóval szellemi látóköre itt nagyban fejlődött. Itt még jobban kifejlődött benne a tudni és művelődni vágyás, mert kiképeztetéséhez új és fontos irányeszméket nyert. Itt még jobban megérlelődött benne a becsvágy, dolgozni, alkotni, írni — a mi nevét ismertté teszi. Bátyjának hírnevéről itt még nagyobb és fényesebb bizonyítékokat szerzett magának, látta, hogy az ihlet férfiai mily fénynyel övezi önfejét alkotásaival, alkotni akart ő is, hogy nevének dicsőséget szerezzen, vagy legalább is méltó legyen nagybátyjához, ki szeretetével oly nagyon kitüntette.

Ez időben Teréz nemcsak Pesten járt, hanem másfelé is gyakran megfordult. Balassa-Gyarmatra, a megye székhelyére gyakran berándult, Losonczon lakó nővéréhez is ellátogatott, hol megismerkedett Valko

tanárral, ki igen megszerette a költői hajlamu fiatal leányt. Valószínűleg ez időben járt Visegrádon is, ez időből lehet a *Visegrádi hölgy* című költeménye.

A tudásvágy, s az alkotni vágyás volt az, mi eddig az ifju leány szívét-lelkét eltöltötte, azonban egy szükségszerű véletlen kebelében új érzelmet öntött, szerelmes lett s ez új érzelem egész valóját áthatotta, sorsának új fordulatot adott, s mint később látni fogjuk, sorsára végzetszerű is lett. A családi élet anyja elvesztésével bizony zord és vigasztalan volt neki, Boris néne bármennyire is igyekezett, nem tudta pótolni az anyát. Atyja nem sokat törődött a családdal. Gyakran korholta is leányát, ki mindig zárkózott és fásult volt, folyton irt, olvasott, került mindenkit. Barátnéi alig voltak, Lisznyai, a népszerű író csak felkereste, ez hizelgett is az öreg hiuságának, de azért ha egyébért nem, a versírást szidta a leányát. Nem értették! Teréznek ez még jobban fájt. A szerető szív melegének hiányát nagyon érezte szegény leány. Egyetlen szív volt talán mely igazán szerette, Lajos bátyjáié, ez meg messze volt.

Ó fáj az én szívem! fáj . . . fáj . . .

* * *

A szécsényi kertbe
Jertek el oh ifjak,
Jertek el oh lányok.
Lássátok a lombot
És beteg arczomat,
Milyen haloványok.

FERENCZY TERÉZ.

II.

Kovács Bazil iránt való szerelme. Csere Józseffel való ismeretsége. A szabadságharcz ideje alatt. Lajos bátyja elesik a harczban. Az elnyomatási kor elején. Életuntságainak okai. Kinos vergődése. Halála. Ennek leírása a Divatcsarnokban. Sirversei. Arczképe.

Vigasza mégis Lajos bátyjában volt, a ki mint írja róla megis érdemelte szeretetét és vonzalmát, vigasza lehetett volna a szerelemben, erre vágyott is nagyon, de sorsa másként volt elhatározva az égtől. Alig 16 éves korában már szíve telve eszményi boldogsággal, édes vágygyal, — szerelemmel. Szeretni és szerettetni akar, de mostoha végzete boldogtalanságot termett ebben is számára. A Bibliát mindig szerette, hite az Istenséghez, áhitata a templomba vezette, és a csodás, de tragikus véletlen olyannal ismertette meg, olyan iránt lobbantá lánggra szívét, ki az övé nem lehetett soha, legalább az akkori viszonyok mellett nem, Kovács Bazil (Vazul) francziskanus szerzetesbe szeretett bele nagyon és ez iránt való szerelme lett boldogtalanságának az okozója is.

A megnyerő külsejü magas, barna elegáns szerzetes, ki a Forgách lányok nevelője is volt, szellemes és művelt társalgásával gyakran tette boldoggá Terézt,

mikor hajlékukban felkereste; költőkről, írókról, irodalomról s a nevezetes világi eseményekről folyt a társalgás. Az alig tizenhét éves Teréz keblét valami édes vágyódás, mistikus áhitat fogta el: első szerelmének rabja lett egészen. Ez töltötte be most egész valóját, mely reszketett, remegett a gondolatra, hogy szeret. S talán Kovács is szereti őt. Egyelőre még nem tudott semmit, csak azt, hogy az ő lelke fogva van egészen.

A gyakori találkozás, otthon vagy a vadregényes Pulszky-parkban mennyire boldogítja Teréz lelkét. S szívének teljes lett boldogsága, mikor látta, érezte, sejtette: hogy Bazil őt szereti. Mi a virágos kert virágok nélkül? Mi a csillag nélküli ég? Mit ér a szerelem viszontszerelem nélkül? S ő bírja Bazilja viszontszerelmét. Most már lelke egészen betelt imádatával.

— Éjjel-nappal vele foglalkoztak gondolatai, gyakran találkoztak, s boldogan csevegtek egyről-másról. Eddig csak mohón vágyódva énekelt az ideálról, — most már előtte van. Szívének szerelme, lelkének mindene. Ha dalolni akart az ég csillagairól, kedvesének szeme lebegett előtte, ha dalolt csókos ajkról, Bazil ajkát énekelte. A barátok és ismerősök tudták, hogy Ferenczy Teréz és Kovács Bazil jó barátságban vannak, — mint mondák — «lelki rokonok.» Teréz azonban legmeghittebb barátnejának boldogan vallotta meg Kovács Bazil iránti szerelmét.

Tudta, hogy valami bizarr, sőt lehetetlen után vágyik: de azért jólesett lelkének annak tudata, hogy szeret s viszont szerettetik. Vajjon a szerelem ismer-e akadályokat? Gondol-e az igazi szerelmes a lehetetlenségekre? Ugy-e nem. Annál kevésbbé Teréz, mert

Bazil remélnie engedte, hogy egymáséi lehetnek. S ő hitt szerelmesének. Hitt, s kiolthatatlan szerelemmel énekli ezt *Boldog percz* című költeményében.

Boldogságból neki oly kevés jutott; de azért voltak neki is boldog perczei. A naiv lelkű gyermek epekedő vágyakodásával gondol kedvesére a virágos gyepen. Ifjának tekintete boldoggá teszi, majd a szenvedély végtelen kitörésével mondja: «*Ne nézz rám, — meghalok!*»

Én még tudok beszélni,
Hisz ifju vagyok én,
Szeretem a világot,
A mely mosolyg felém.
Vágyakozom leülvén,
A virágos gyepen,
Sóhajtni és suttogni
Szép ifju kebleden! . . .

Olyan meleg a lélek
És úgy ragyog szemed,
Miként az ábrándos nap,
A látóhatár felett.
Ó ha megcsókolnának,
Szivem szakadna szét
S elpattanna tán a nap,
Mint tüzes buborék.

Mily hosszas e tekintet!
Ne nézz így . . . meghalok.
A tengert zaklatád fel,
Mely szivemen buzog,
A melynek hullámain
Hintáznak angyalok,
Rózsafüzért kötözve —
Ne nézz így . . . meghalok.

Az ifju lányka szive szeretni vágyik. Boldog,

ha szemlélheti kedvese arczát. Valami gyötrő varázst lát a szemben, mely neki mindene.

Ez időben Sántha Mihály bussai születésű, megyeri pap, ki Kovács Bazilnak jó barátja volt, szintén gyakran megfordult Ferenczyéknél. Igen jó barátságban voltak vele is, Sántha sokat tartott Teréz tehetsége felől s mint maga is költői lelkületű ember, verseket is írt barátnéjához. A magas műveltségű két pap és Lisznyai voltak Teréz leggyakoribb vendégei. Kovács Bazil iránti szerelme napról-napra fokozódott. Boldogságának azonban — úgy akarta a rideg sors — útját állotta Kovács Bazil távozása. Mint virágnak a perzselő nap heve, mint zsenge bokornak tüzes meteor sujtása — úgy esett Teréz szívének érémes valóság. Szíve összeszorult, első pillanatokban nem birt magával. Bazil megnyugtatóni igyekezett, de hasztalan. Három évi boldog együttlétnek ez hát a vége. Sírt, zokogott. Le volt sujtva, még ha vigasztalta is Bazil. Messze ment igaz, mert Szabadkára helyezték mint tanárt, de a haza akkor nagy időket élt. Új törvényekre volt kilátás. Nagy idők voltak készülöben. A tavasz langy fuvalma alkotmányos és társadalmi életünk változását susogta. 1848-ban bizott Kovács Bazil is. Remélte, hogy az új törvények lehetővé teszik egybekelésüket, s távozásakor ezzel vigasztalta a boldogtalan leányt: a csókos napsugár ígérte, hogy megint lesz tavasz, midőn rózsákban fürdik a szellő, réttel enyelg a Csermely s az erdőnek keble ezer madár szívétől fog dobogni — s ő lesz köztük a legboldogabb Baziljával. Hiú ábránd! . . .

Kovács Bazilhoz oly állhatatos szerelemmel ragaszkodott, hogy megfogadta neki, hogy sohasem megy férjhez, ha az ég nem engedi őket egymással

egymásért boldognak lenni, elhervad ő egyedül — magában!

Kovács Bazil ugyanis még 1848. tavaszán eltávozott Szécsényből Szabadkára, hol az 1848—49. év elejétől kezdve tanár, majd utóbb 1852. okt. 12. óta igazgató volt a gymnasiumban. (Szabadkai gymnasium 1894—95. évi értesítője, szerk. Haverda Mátyás). Egy ideig leveleztek, majd lassan az is abbamaradt. A barát eltávozva Szécsényből, elfelejtette Terézt, el a boldog perczeket, ígétét. Teréz pedig bánkódott magában. Gondolatai a távolba szálltak egyetlen Baziljához, — még akkor is, mikor ez elfeledkezett róla. Az ő szive nem tudott oly könnyen feledni, — csak annál jobban szenvedni.

Pulszky Ferencz házához ez időben egy szellemes és költői lelkületű ifju került: Csere József, aki Pulszky titkára volt. Az ifju megismerkedett Ferenczy Terézzel és mindjobban érdeklődött iránta. Az érdeklődésből szerelem lett, meg is vallotta Teréznek, hogy szereti. Teréz azonban Szabadkán levő Kovács Bazilra ekkor is áhitattal gondolt és iránta lelkében táplált szerelmét hűen őrizte s Cserének is megvallotta, hogy az ő szive kit szeret?! Az ifju ellenállásra bukkant, szive küzdött magával és szerelmével, győzött benne az elhatározás, hogy ír Kovács Bazilnak s boldogságának akadályára hivatkozva, kérte, hogy mivel egyebet ugy sem tehet, mondjon le Terézről.

A barát, ki ugy látszik könnyen felejtett, Cserének azonnal irt egy levelet és ebben a levélben tudatja Cserével, hogy ő nem is gondol, mert nem is gondolhat házasságra, egyszersmind buzdítja Terézt, hogy menjen Cseréhez nőül. Szegény leány csak zokogott, fájt ez nagyon szerető lelkének. Egy ideig

küzdött magával, szívével, végre is odaigérte a kezét. Lassan beletörődött volna az új helyzetbe, de a sors mást rendelt neki.

A nemzet nevezetes időket élt ekkor. Széchenyi korábbi megfontolt és számító politikájával szemben, mely sok éven át vezette közéletünket, Kossuth energikusabb és vakmerőbb, követelőbb politikája dominált. Széchenyi féltette is a rohamos fejlődés következményeitől a hont — megtámadta Kossuthot és mérsékletre inté. Az idő Kossuthnak adott igazat: politikájával célzott ért, megjöttek az 1848-iki törvények s az első felelős minisztérium, melyben már Széchenyi is helyet foglalt. De a magyarok öröme nem tarthatott sokáig, Bécs ármánykodása bele kergette a nemzetet a forradalomba: Fegyverbe! Ez volt a jelszó és siet kiki a harczterre — ha kell elvérezni a hazáért.

Kiütvén a forradalom, a ki ép, egészséges férfiu, ifju, siet erejét és vérét felajánlani a haza szabadságáért. Lajos bátyja otthagyja tizedmagával a nagyszombati szeminariumot, siet a harcz mezejére. Csere is követi. Öröm és kétség érzete tölté a honfiui kebleket, Teréz is kételkedve és epedve hallott minden hirt. Egyszer csak fivére azt írja Komáromból, hogy Csere házasodni készül — ne számitsen reá! Teréz szívének ez kimondhatlan fájdalom volt, nem csak szerelmével élt vissza, de sértett önérzete ingerelte, azonban úgy tett, mintha belenyugodott volna; pedig dehogy nyugodott. Nagy fájdalom a szívnak a csalódás, kivált az olyan érzékeny szívnak, mint az övé; kétszer egymásután!! Ugy járt, mint Byron énekli Parisinában.

Nincs neki sem öröm, se bánat,
Egyébb a földön nem maradt vele:
Üres napja, álmatlan éjjele,
S melynek mindegy, dicsvágy vagy gyalázat:
Egy sziv, mely magát tépte, de
A bánatnak nem engede,
Bár midőn kívül föl nem olvad,
Benn annál jobban érzi a fájdalmat.

A levelek elmaradnak Cserétől, ki mint hirlett sok adóssága miatt vagyonos leányt keresett. Egy-szer írja Lajos Teréznek, a lesujtó hirt, hogy Csere Komáromban már eljegyezte magát egy gazdag leány-nyal. Amit az *Esküszegőben* irt, beteljesedett önsor-sán, kedvese elhagyta hűtlenül, s mást igyekezett boldogítani. Érző lelke tépelődött, fájt, hánykódott, küzdött. Hire jön Lajos halálának is, aki 1849. jun. 20-án esett el Budán, ez még jobban megrendíté. Bulcsu Károlytól s egy Piliár Lázár nevű honvédtől tudta meg öcsce tragikus végét. Ennyi érzékeny csapás nagyon de nagyon ledönté, hozzájárul, hogy apja jéghideg ember volt, ő az apai szeretetnek me-legét nagyon keveset élvezhette, ez is fájt neki, most ilyen rideg, vigasztalan életben még jobban. Az is bántotta, hogy házukhoz sokan jártak lakomázni, gyász helyett lakomázás tölté be a házat, a házi szük-ségesekre kellő pénzt pedig atyja mindig zsörtölődve adta ki. Boris nénje nem sokat törődött vele. Így már vigaszt nem talált semmiben, barátnői nem vol-tak, barátai sem igen. Lisznyai csak el-eljárt hozzá-juk, de nem tudta vigasztalni, kivált Lajos testvére halála rendité meg.

Lajos testvére elestét érdekesen írja le a költő, *Bulcsu Károly özvegye Thorma Katalin* hozzám inté-zett levelében: «A forradalom kezdetén boldogult

férjem is az elsővel lépett a honvéd zászló alá a pesti csatamezőn, ott megismerkedett egy kispapból lett honvéddel, a kit az első rohamnál mellette ért az ellenséges golyó; ez a lelkes kispap Ferenczy Lajos, Teréz fivére volt, ki a mint lerogyott a harcz mezején, férjem utánna kapott, felemelte egy másik honvéddel és félre vitték, sebeit kimosva bekötözték, de hasztalan, nemsokára kiadta lelkét. Végso perczekben a honvédek lelkesítő «előre» riadót sutogta és arra kérte férjemet, hogy írja meg a lelkes kispap halálát Teréz nővérének Szécsénybe.»

Bulcsu Károly a megboldogult akarata szerint igyekezett eljánni, bár sohasem látta Ferenczy Terézt, mély részvéttel viseltetvén iránta, nagy bánatában vigasztalni igyekezett. Ekkor vette kezdetét Ferenczy Teréznek Bulcsu Károlylyal való ismerkedése, kivel ezután állandó levelezésben állottak. Levelezésük azonban abban maradt, mert Bulcsu az önkényuralom által üldöztetve Ugocsa megyében bujdosott és Ferenczy Teréz leveleit nem kapta kézhez és így arra nem is válaszolt.

Ferenczy Terézt bátyjának, az alig 22 éves Lajosnak elvesztése nagyon lesujtotta, kétszeres volt bánata, mert szívét reménytelen szerelem is tépte. Az a tudat, hogy reménytelenül szeret, édes fájdalom volt, de csalódása is nemsoká bekövetkezett, mert mikor egy áldott pillanatban merte remélni a boldogságot, elvesztette ezt is nemsokára, mert az ő számára nem született senki, semmi, csak bánat, fájdalom, csalódás, keserv, boldogtalanság — halál!

Halni vágyott, pihenni lent a sirban, hol szívének szeretteivel újra találkozhatik. Búskomor lett nagyon és életunt. Eddig költészete a reménytelen-

ség epedő dalolása, innen kezdve megdöbbenő halál-vágy költészete. Sokszor rémgondolatai voltak, folyton képzelt beteg volt. Ezalatt mindig sirt. Gyönyörű, de halálvágya miatt könnyekre fakasztó költészet ez. Hű maradt lelke első szerelméhez. Szeretett varrogatni. Bulcsú Pálné barátnőjének ez időben gyakran mondogatta, hogy azokat a varrott holmikat küldje el halála után Kovács Bazilnak. Később kitudódott, hogy miseruha és más szertartásos ruhadarabok voltak azok, a miket ő nagy gondnal és csínnal varrt szerelmesének.

Ami Világos után történt a magyarral, az szomorú és rémes valóság. Legjobbaink golyó vagy bitó által pusztulnak el, a ki tud menekül. A lenyűgözött nemzet a Bachkorszak gyászos emlékü napjait a passivitás, némán türésben töltötte be — egy jobb jövő reményében! S a hazának e szomorú korszaka összeillik az ő feldult lelki állapotával. A haza a sír szélén, ő a halálba vágyik. A honleány szívének fájdalma csak növelte a szerető szív elkeseredettségét.

Lantja most a honért rezgett síró dalokban. Tele volt ez mind egy bánatában és elkeseredésében túlszigázott szív érzelmeinek tolmácsolásával; de csak titokban lehetett a szívnek fájni, csak titokban lehetett énekelni is. Költeményei szájról-szájra vagy kézirat útján terjedtek Szécsényben. Hogy a szívek közös bánatát tolmácsolta, bizonyítja, hogy mihamar elterjedtek mély fájdalommal teli versei nem csak a községben, de a szomszéd falvakban, városokban, az egész megyében. Losonczon is lakott egy költőnő, úgylátszik szerelmében szintén fájdalmas nő, ki Ferenczy Teréz hazafias verseit csodálattal olvasta és

annyira lelkesült szerzőjükért, hogy egy költeményt is irt hozzá, melyet, a mennyiben a kézirat eddig rejtve volt és a költemény nem juthatott nyilvánosságra, e helyt teljesen közlök. A költemény szerzője *Búfy Emilia*, ki ezt a költeményt Losonczon 1850. Télelő 9-ikén írta. A nem igen tökéletes költemény egyébként a következő:

FERENCZY TERÉZHEZ.

Teréz nem ösmerlek:
De sejtem, lelked nagy!
Mert lelkesültségben
Igen felettem vagy!

Még én elhervadok:
Szivem bánatában,
Buzdító dalokat
Zengsz Te, rabházánkban!

Fogadd verseimben:
Üdvem tűnt vágyait!!
S lelkedben fűzd tovább
Multam szép álmait...

Barátság — szerelem:
Körözzé szivedet! —
S emlény, virág, tavasz
Viditsa éltedet...

S ha olykor elragad
Tova a képzelet
Ha csak perczekre is,
Birjam emlékedet! —

Valószínű, hogy ezek a «buzdító versek» nagy számban lehettek, de az önkényuralomtól való félelmében rejtegette a költőnő, sok elveszhetett közülök; lehet, hogy egyrésze, vagy talán az egész is a köl-

tőnő irodalmi hagyatékával Bulcsú Károlyhoz került, ő azonban ezeket nem adta ki, a *Téli csillagok*-ban legalább nincs egy sem, bár igéri, hogy a másik gyűjtemény is mihamar megjelenik; a mi a *Téli csillagok*-ban van, többnyire szerelmi bánatával, halál-vágyával hat meg bennünket.

Mindenesetre kár, hogy ezek a hazafias versek elkallódtak, már csak azért is, hogy a forradalmi költészetbe beilleszthettük volna azokat is lángoló lelkesedésükkel, szent hazaszeretetükkel és tüzükkel. De hogy volt ok, a miért az önkényuralom rávette a szemét Ferenczyre, annyi bizonyos. Szabad-elvű gondolkozása, haza és szabadságszeretete, tudományszomja, költői tehetsége és a nagyokkal való összeköttetései ismeretesek voltak, már pedig akkor ez is nagy bűn volt. Azt beszélik, hogy levelezésben állt Kossuthal és Pulszky Ferenczczel, mindezt így vezették be a «fekete könyvbe.» Nem is sokáig kellett várni, mihamar feljelentették a kémek, s ennek alapján a városházától csendőrök és esküdtek jöttek lakásába és ott mindent felkutattak. Egy csomó gyanus iratot és papírt már jóelőre összekötözött és Bucsu Pálné barátnéjával kiküldötte a Serédy-féle szőlőbe, azonban félve a nagyobb bajtól, hazahozatta, egyrészt az u. n. Czimer hidján a patakba dobott, más részét otthon elégettette. Szerencséjére, mert ép aznap jött a kémcsapat. Egy lengyel zsandár igen humanus volt vele szemben, ha olyasvalamit látott a kutatás közben, a miért okvetlen erősb büntetéssel sujtatott volna, kabátja alá rejtette. Ez jól esett nagyon Teréz lelkének, nem is felejtette el soha, később mindig barátkozott a nemeslelkű és művelt fiatalemberrel. Nagyon gyanus iratot nem is igen

leltek náluk; nagy baj volt, hogy hirtelen nem tudták elrejteni Pulszky Ferencz arczképét, ezt pedig háznál tartani, főbenjáró vétek volt, u. i. akkorában Pulszky Ferenczet «in effigie» felakasztották s ennek a Pulszky Ferencznek a képét mégis megjelenté nála, ezért a hatalom, 4 napi fogságra ítélte, a mit nagy felháborodással hallott mindenki, de nem lehetett ellene tenni, annyit azért mégis kivittek, hogy Teréz helyett apja ülte le a 4 napi fogságot a városházán. Ismeretes, hogy akkor nagy dicsőség volt az ilyen fogság, az öreg Ferenczy Sámuelnek is titkon éjjeli zenét adott Szécsény város lelkes közönsége. Persze ez is kitudódott, sokan meg épen e miatt kerültek fogságba.

Szomorú idők voltak ezek; valami nyomasztó, fájdalmas álom nyomta a magyarságot, élt, de mégis halott volt, vagy legalább halni vágyott. Így sok minden közrejátszott, hogy Teréz búskomorsága halálvágygyá lett. Csalódott szerelmi bánata, Lajos bátyjának korai halála, az önkényuralom szomorú napjai, mindezek gyötrő sulyként nehezedtek lelkére, mely napról-napra kevesebbet tudott örülni ennek a földi életnek; irogat, versel, ez volt egyetlen vigasza, a mi egyideig az élethez köté — mint a *Bolygó tűzek*-ben énekli:

Itt hagynám én örömmel

A földnek mindenét,

Csak nem a költészetet

S a szép magyar zenét!

Költészet és zene. È kettő volt barátja. Az lelkének gyötrelmeit ritmusokba önteni segíté, ez felvillanyozta egész valóját, jobban tudott örülni, vagy inkább sirni.

Ezen szomorú napokban költészete is mindinkább zordonabb lesz. Napjai kinos gyötrődések voltak: szenvedéseit papírra veti költeményeiben, vagy bucsuzó levelekben, melyekben atyjától, barátjaitól és barátnéitól bucsuzik, ezalatt mindig a terve kivitelén törte a fejét.

Mindjobban megérlelődik benne az eszme, eldobni magától ezt a fájdalomokkal teli, rideg életet — s leszállni pihenni a néma sirba! — Gondolatai mindjobban foglalkoztak a megváltó halállal! Végre kezével akar véget vetni életének. De hogyan szerezzen puskát és puskaport!? A fent említettem csendőrtől egyszer puskát kért azon a czimen, hogy madarakat fog lövöldözni, ez mitsem sejtett s eleget tett kívánságának, adott neki egy ódon nagy pisztolyt. Puskaport pedig Pető Józsefnél, Baumgarten földbirtokos kürthi tisztjénél szerzett, azt mondván ürügynek, hogy az arczán látható kiütések ellen akar kenőcsöt csinálni.

Szentháromság vasárnapján délelőtt még Bulcsu Pálnénál volt, s arczán ma az eddiginél nagyobb szenvedés és zavar jelei mutatkoztak. Elgondolkozva nézett pillanatokig maga elé, — nem szólva semmit, majd felkelt s hazafelé indulva így szólt: «No téged is láttalak!» Aztán merengő tekintettel kérdezte tőle: Eljössz-e délután hozzánk? Bulcsuné megnyugtatóan azt felelte, hogy igen. Erre Ferenczy Teréz visszonzá: Mindjárt ebéd után gyere. Sok mondani valóm van. Aztán elment . . . Többet élve nem láthatta barátnéja; este lélekszakadva jött a cseléd, jelentve a szomorú valót, hogy a kisasszony meglőtte magát. A pisztolyt és a puskaport napokig a Szécsény alatti Káprás nevű erdőben rejtegette. — 1853. május hó

23-án következett be a szomorú nap, melyen régi tervét végrehajtotta. Az utolsó órákról szépen ír a *Divatcsarnok 1853. évi folyamának 21-ik száma*, mely egy levélbeli közlésben emlékezik meg Ferenczy Teréz utolsó napjáról. A levél beküldője L., valószínűleg Lisznyai Kálmán, akinek levelét a szerkesztőség a következő megjegyzés kíséretében közli: «Talán nem teszünk kedvetlen dolgot e levél közlésével szép olvasóinknak? Gyakran érdekli őket valamely virág lankadása, elhervadása: mint nem érdekelné tehát oly szép leányélet gyászos kora vége, mint volt Ferenczy Terézé. Ő is virág volt, a melyet a vihar zordonan tépett le legvirítóbb korában.»

A levél tartalma pedig a következő: Épen most temettük el a magyar irodalom hű pártolóinak egyikét, — a magasztos szellemű hölgyet — Ferenczy Terézt. Öngyilkolással menté meg magát az élet terhétől . . . Halála előtti nap még együtt szemléltük az elhagyott szécsényi várkert vadregényességét. Ő szótlan volt, csak halvány arczonalain és fájdalommal teljes szeme szilárd tekintetén vala gyanítható, hogy lelke titkon kínviharral küzd. Én kérdeztem őt, miért oly elfogult, oly hallgatag? Hosszu, megható tekintetet vetett reám, sóhajtott s mondá: Miért vagyok elfogult? Kevés idő múlva megfogja ön érteni! «Ézután az élet felett hosszas párbeszédbe ereszkedénk, ő ez életben elégedetlenségét nyilvánítá, mondván nincs barátja, nincs barátnője, kinek keserveit elpanaszolhatná. Beszélt a szerelemről. Beszélte, hogy ő csak egyet szeret . . . nyolcz éve már, hogy egymástól távol vannak. Eddig életét, csak a jól biztató remény tartotta fenn, de már reménye is kihalt kebléből. Ezen kifejezései után keservesen sirt. Sirása közben e három

szót a legfájdalmasabb hangon rebegte: «Ő már megnősült.» — A szerencsétlen hölgy e napon még Balassa-Gyarmatra ment a festőhöz, arczképét levétetni szándékozván. Visszatértekor ismét találkoztam vele, akkor is hallgatag volt s bucsuzása alkalmával különös arczkifejezéssel mondá: Legyen boldogabb, mint én! és kért, hogy emlékversét őrizzem meg, ha igaz barátja vagyok. Emlékversét azelőtt nemrégén adta át nekem. Tartalmát csak most, halála után értem. Az öngyilkolási nap hajnalán többek szeme láttára a szécsényi bércek alatt tévelygett, nap feljöttével már a szentegyházban volt, hol a lelkes által bűneitől feloldoztatott. Gyónása után hazament és egész nap folytonosan irt. Estefelé kijött a szobából és az áldozó nap sugarain merengett. Amint a nap leáldozott: szobájába visszatért. Néhány percz mulva tompa fegyverdurránás hangzott ki a szobából; a lövés után atyja és nagynénje az ajtóhoz rohantak, de az ajtó zárva volt, csak betöréssel lehetett a szobába jutni. Képzeltetni, mennyire megható volt e jelenet. Egy félóra mulva jött Liszniai levele. A szerencsétlen hölgyet a pamlag karján könyökölve, kinos arczkifejezéssel, szétfoszlott hajjal és felbontott kebelrel, női pongyolában, golyó által szívéen találva, lélek nélkül lették.* Előtte kevés távolságra az asztalon feküdt Czakó képe (ki 47-ben halt meg) és a jót tevő fegyver. Amint említém egész nap irt; végrendeletét írta meg. Eléadja ebben, mikép neki tovább élni nem lehet . . . nincsen senki és semmi, ami őt az élethez csatolná stb. Szép gyűjteményt tartalmazó

* Danielik és Ferenczynél téves, hogy a várkertben lőtte meg magát.

könyvtárát testvére gyermekének hagyta, kétszáz forintot hagyott két márvány sirkeresztre, hogy egyiket az ő sirjára, a másikat pedig a forradalom alatt május hó 20-án elesett testvére sirjára emeljék. Ezen keresztekre utóbb az önmaga készítette sirverseket vészték. Ime halála előtti perczei! Szomorú valóság, melyben előttünk egy jobb sorsot érdemelt költőnő lelkének halálvágya s önkezeitől való kimulása.

Hogy sokáig készült a halálra, költeményeiből is, e levélből is következtetjük. Már május elején el volt határozva, hogy megöli magát, de nem volt elég ereje azt végrehajtani. Borzasztó napjai lehettek! Mindig látta a halált s még életben volt, — mert félt a haláltól, míg végre a rettenetes pillanat következett, melyben maga ellen fordítá a gyilkos fegyvert. Ha meggondoljuk, hogy már május elején teljesen el volt határozva a halálra s csak nem volt elég ereje az öngyilkosság végrehajtására, ugyannyira, hogy csak három hét múlva hajtotta azt végre, s ezen három hét alatt minden pillanatban szembe nézett a halállal, a mely így üldözte benne az életet, arra a következtetésre kell jutni, hogy szerencsétlen költőnőnk az utolsó napokban már a folytonos rémképek következtében meg volt zavarodva, s az öngyilkosságot is ilyen pillanatban követte el. Csak erősíti ezen feltevésünket az, hogy éveken át foglalkozott a meghalás eszméjével, a halál jegyesének vallotta magát, költészete az életunt, a halált váró költő fájdalmas dalolása, mely végre annyira rögeszméjévé lett, hogy önmaga ellen fordítá gyilkos fegyverét. Rögeszméje különben más is volt. Emlékeznek rá barátnői, kiknek oly sokat panaszkodott az utolsó időben, hogy orrában csont nő vagy ehez hasonló rémes

gondolatai üldözték, melyektől nem tudott szabadulni s melyekről barátnőinek annyit beszélt is.

A Kalmár Antalnéhoz írott levél* némely szempontból érdekes, és nem tartom feleslegesnek azzal részletekben foglalkozni. Tudatja, hogy bucsuzik, s fáj neki, hogy nem láthatja, kivel együtt ették a fekete kenyeret, s ki boldog és keserű napjainak

* Kalmár Antalné Veiszkopf Sarolta forrón szeretett barátnéjának Lóczba 1853. május 2-án írja a fent említett levelet:

Kedves jó barátném Lotti!

Kivel együtt ettük mi a fekete kenyeret. Már mindenkit kielégítettem, kivel-kivel váltottam pár szót, melyet én jól éreztem, hogy *bucsuképen* adok nekik. Még Te vagy hátra egyetlen jó barátném, boldog és keserű napjaim osztályrészese. Fáj nekem, hogy csak téged nem láthatlak utoljára! hogy csak tőled nem vehettem bucsut: de egyrészt jobb, mert kedveseimet látva, szívem jobban fájand a világ itthagyzásával.

Légy boldog kedvesem a kis Béláddal együtt. Majd már magad fogod hordani az oskolába: én nem leszek ott! de hogy tudjátok a bogácsát mibe tenni, hagyok nektek tarisznyát, azaz packtásnimat.

(Itt két sor törülve, olvashatatlan!)

Csak veled beszélhettem volna még egyszer: talán mondhattam volna még érdekest: de rövid az idő, többet nem írhatok, légy boldog férjeddal, s emlékezzetek meg olykor titeket oly bensőleg szerető hű barát-nétokra Ferenczy Terézre.

U. i. Lottikám imádkozz' bűnös lelkemért! Mert már érzem, hogy:

«Meghalok, jön eljegyző halálom,
Mely a rideg sirba temet;
De szelid lesz a közös nagy álom!
Apám tesz le sirba engemet!»

(N. IMRE.)

Isten veled és veletek! . . .

osztályrészes. Tehát voltak boldog napjai is. Minden-
esetre igen kevés volt, s azokról boldogan mesélt
jó barátjának, aki vele örült, vele szenvedett. Fáj
neki, hogy nem bucsuzott el tőle. A többi szécsényi
barátnőjéhez elment bucsuzni, akiknek csak aztán ju-
tott eszükbe, Ferenczy Teréznek bucsuzása alkalmával
mondott némely rejtélyes mondása. Jobb, hogy nem
bucsuzott el legjobb barátnéjától, — mert kedveseit
látva, szive jobban fáj a világ itthagyzásánál. Tehát
szenvedett arra gondolatra, hogy meg kell halnia,
oly korán, oly rémes halállal és itt hagyni a világot.
A levél végén újra felsóhajt: Csak veled beszélhettem
volna még egyszer, talán mondtam volna valami
érdekest? Vajha beszélhetek volna! Hátha a legjobb
barátnő szive még tudott volna hatni rá, hogy ma-
radjon itt az élők között! . . . S mikor megírja a
levelet, melyben legjobb barátnéjától vesz örök bucsut,
valami pokoli kin nyomja lelkét, tépődik a halál
gondolatával, az étellel, — s kifakad: Lottikám!
imádkozzál bűnös «lelkemért!» mert érzi, hogy meg-
hal, rideg sir fogadja be, de szelid lesz álma, mert
atyja teszi le a sirba! . . . Szegény öregnek mily
fájdalom így halni látni leányát! . . .

A halálnak ilyen neme, melyet maga választott,
őt is rémülettel tölté el, gondolt arra, hogy sokan meg-
vetik. Gyötörte a lelkiismeret vádja, azért írja egyszer:

Ha eszembe jut
Emberek-től utált sirom,
A balítéletre
Könnyemet kisirom.
Igen, igen úgy lesz,
Követ dobnak reája,
Vad bodza, gaz, csanál
Koldusok kapczája,

Hever azon guny gyanánt
 Nem pedig lágy siri hant.
 Nem lebben ki róla
 Az ég pacsirtája,
 De megvetve mondja
 Az elmenő szája :
 — Itt nyugszik a pokol,
 Eljegyzett arája !

Valóban megható elszántság ez, mely a földi élet eldobására s a halál keresésére készíti. Sirver-sében is megdöbbszentő halálnyugalom nyilatkozik, midőn így énekel :

Azt kértem jeleljék meg sirhalmomat,
 Hol fogom pihenni hosszú, mély álmomat,
 Hogyha majd erre jársz lelkemnek barátja,
 Szemed két csillaga sirhalmom meglátja,
 Hogy megtudhasd, hogy hol porladozik a szív,
 Mely még dobogni birt, csak Te hozzád volt hív.
 Óh mert hidd, hogy itt is a tulvilág ölen,
 Hiven szeretlek és Te reád várok én!!

E vers után, mely sirkövébe van vésve, van írva még a név: «Ferenczy Teréz, ki a közadót lefizette 25 nyarában 1853. május hó 22-én.» Ugyanezen sirkő másik oldalán is van egy vers, ennek szerzője már nem ő volt, hanem valószínűleg Bulcsu Károly, vagy Lisznyay Kálmán. Ez a vers pedig így hangzik :

Kiüritvén, porba sujtá
 Kinjainak poharát,
 Most hitének új világa
 Birja őt mint hű barát ;
Ez emlékkő szét omolhat
De nem égi élete ;
Lelkenek örök szerelme
Vágya és költészete !!

Minich és Lovrics szécsényi orvosok felbonczolták, s konstatálták a bonczvizsgálatnál, hogy a golyó a szívet is érte. Egyébként azt találták, hogy a szíve igen sorvadt volt, nem élt volna úgy sem sokáig.

Arczképét, mely a Tóth Kálmán szerkesztette *Hölgyfutár* mellékletében, a költők arczképalbumában is megvan, Barabás Miklós festette s 1885-ben lenyomatta Reiffenstein és Rösch Bécsben.

Kínfacsarta keservinek
Sűrűn hulló harmattya
Kebelének liliomit
Sorvadásig áztatja.
Elborulván homályába
A bú örök kódének,
Törve vannak fénysugári
Nagy fekete szemének.

(Gyula szerelme. KISFALUDY S.)

Én vagyok a liliom, — sirnak halvány liliomja :
Szűz koszorús fővel menynek arája levél.

(ENDRÓDI.)

III.

Általános jellemzés. A Téli csillagok. Tavaszi dalok. Mire becsülte költészetét? Szenvedései. Németre fordított versek. Életuntsága, életmegvetése. Halálvágy. Bucsuzás az élettől. Jövő sejtelmek. Hite, kegyelele. Honfi bánata. Bolygó tüzek. Párhuzam Czakóval és Vajda Jánossal. Bulcsu Károly emlékverse. A Hölgyfutár. Divat Csarnok hogyan méltatja. Endrődi véleménye. Elbeszélő költemények. Zalár, b. Majthényi Flóra. Lisznai emlékversei. Hol jelentek meg költeményei?

Ferenczy Teréz költeményeinek egy gyűjteménye jelent meg *Téli Csillagok* néven Bulcsu Károlytól* 1861-ben. E gyűjtemény Ferenczy Teréz költeményeit két részre osztja, u. m.: lírai és elbeszélő költeményekre. Ez utóbbiakat is olvasva látjuk, hogy Ferenczy

* *Bulcsu Károly* evangélikus református lelkész és tanár, született 1823. április 8-án Kassán. Tanulmányait Sárospatakon, Lőcsén, Pesten végezte s ügyvédi vizsgát tett. A szabadságharcz ideje alatt önkéntes volt. 1852-ben Losonczon, utóbb Kecskeméten és Halason lett tanár. Meghalt 1865. Költeményei a korabeli szépirodalmi lapokban jelentek meg, azonkívül évkönyvekben is. 1859-ben papi vizsgát is tett. Irt egyházi és sirbeszédet. Költeményei 1860-ban jelentek meg. Ugyancsak ő adta ki Ferenczy Teréz verseit is *«Téli Csillagok»* czim alatt. Bulcsu Károly irt még drámákat is. Ármány, Szent László, jeles költői alkotások.

Teréz nem annyira elbeszélő, hanem tisztán lírikus költő, a mélységes fájdalom és érzelem megható dalosa. Mint ilyen, mindig a saját énjének kevés örömeivel, de annál több bajával és fájdalmaival foglalkozik. Költészetének központja ő maga, szívének keserűségével és bánatával. Központja egy szenvedő szív. Szenvedélyének tomboló vihara, gondolatainak zord világa, lelketpő gyásza, embergyűlölet, világ-fájdalom, a végtelennel való harcz, hazája miatti aggodás, szerelmének csalódása, életuntság, — ezek vannak megdöbbszentő költészetében. Szívét a csalódás töre sebzé, lelkét mélységes fájdalom árnya nyomta. Versei vigasztalanok, zordak, nála nincs más vigasz, csak a halál, melyet epedve vár. Szereti a természetet, a napsugarat, a mezőt, a virágot, a madarat, de legjobban a temető nyugtatja meg. Gondolatai szinte rejtelmesek, de mindig megdöbbszentők és félelmesek. Szenvedő vánszorgása, gyászt daloló poezise könnyet csal a résztvevő olvasó szeméből.

Czakó Zsigmond is csak ennyire becsüli a földi boldogságot, mikor így beszélteti Erastot a boldogságról: «Valóban, ha a boldogság érezhető valahol, csak a sirban az, a nyugalom honában.» — «Lesz egy nap alkonya, amely után a természet többé ki nem ujul, mely után a végtelen hit örököl, hol megfagy a csermely, elhal a szellő, az élet és a gondolat» . . .

Ferenczy dalol a rózsáról, gyöngyvirágról, a virágokról. Vádolja a rózsabimbót, hogy az ő könnyeivel áztatja kelyhét. Miért mosolyog feléje? Kedves dalok a *Tavaszi Dalok* című sorozata:

Piros rózsabimbó
Mért mosolyogsz felém?

Mi csillog kelyhednek
 Ifju levelén?
 Nem, mit örömében
 Elsirt a tavasz,
 Nem az ég harmatja,
 Az én könnyem az.
 Piros rózsabimbó
 Mért mosolyogsz felém?

Képzelete a futkosó gyermekek közé viszi, velük
 akar futkosni, játszani s hívja őket gyöngyvirágot
 szedni, gyöngyvirágot szedni hideg siri hanton . . .

Gyöngyvirágot szedni
 Nosza jőjjetek,
 Futkosni szerető
 Furge gyermekek.
 A bánat letépett
 És mély sirba vág.
 Hüvös siri hanton
 Terem gyöngyvirág.
 Gyöngyvirágot szedni
 Nosza jőjjetek.

Már itt is a siri gondolatok foglalkoztatják. Majd
 ismét röpdülni engedi képzeletét, pillészárnyon küldi
 kedveséhez, hogy ékesitse fel annak szép szemét.
 Csókra, ölelésre hívja szép szerelmesét. Mennyi vágy
 és érzelem e sorokban:

«Csókod forró lángján
 Öld meg lelkemet!»

Az élet csak bánat, a virág sem mindig vigasz-
 tal, mert:

Öröm a rózsa illatában,
 Bánat a rozsmaring szálában.

A tavaszt is vádolja, mert megrabolta őt:

Megraboltál engem
Ifju szép tavasz,
Sugárodát kérem,
Az én kincsem az.
Fürtöm árvalányhaj,
Arczom rózsza volt,
S ajkamról a lombok
Fülmiléje szólt.

Legkedvesebb mulatsága a pacsirta dalát hal-
lani, most az is oly gyötrő, fájdalmas:

Mennyi kín lehet a
Pacsirta szivében,
Jajgató dallama
Elvegyül a légben.

Érzi, sejti, hogy hálnia kell, de tudja, hogy nem
hal meg egészen. Ezt énekli:

Ha én meghalnék is,
Mégél költészetem,
Mert a virágokat
Ápolom, szeretem.
Azoknak lelkével
Majd összevegyülök
S az ártatlan lánykák
Szemébe röpülök.

Költészetére büszke volt maga is. Ezt bizonyít-
ják a fenti sorok. Más helyen ismét szerény kis csil-
laghoz hasonlítja magát, mely a sok millió közt
szemérmesen ballag a nap után.

Nem vagyok én nap,
Vagyok egy kis csillag,
Mely a sok milljó közt
Szemérmesen ballag.
De midőn borús az ég,
Nap és hold nem ragyog,

A szörnyű éjszakának,
Az elborult pusztaságnak
Mégis fenn vagyok...

Lassan hervad, mint a virág; némán tűri sorvadását, aztán panaszra nyílnak ajkai, szelid panaszra csak, nem kárhoztat senkit, semmit, csak szenved és halni vágyik; ez az ő élete folyása:

Óh az én életem
Őrjöngő vad álom,
Legyőzni a halált
Lassacsckán próbálom!

A nagy fájdalmat szeliden tűrő nő panaszkodik ilyen megrendítő nyugalommal; tudja sorsát, belát a jövőbe, de nem fél tőle, itt az ősz, ez emlékezteti a közeli végre, ekkor minden fájdalom megszűnik, megszűnik az élet s vele megszűnik minden fájdalom:

Fuj a szél,
Az ősz fagyos szele,
Lelkem röpül, miként
Fa száraz levele.

Vihar zúg odakünn, tör, zúz mindent, az erős, a hatalmas retteg életéért, s ő a fájdalmakban elgyengült nő nem fél a vihartól, a vihar ha sujt, ránézve menekvés, azért esd így:

Miért e viharban,
Hogy el nem veszhetek,
Mondd reszkető szívem
Még meddig élhetek?

A felelettel sem késik, megadja magának a megnyugtató feleletet:

Túl a láthatáron,
Még egy csillag ragyog,
Hogyha az ellobban
Én is oda vagyok!

A *Tél kezdetén* cz. költeményben így dalol:

Süvölt a szél a puszta fák felett.
Hol van virágod, nyájas kikelet?
Hol van a rét, mely harmat gyöngytől fénylett?
A színvegyület, illat és az élet? . . .
Minden semmivé lett.

Lelkemben is ily nagy a hervadás,
Tavaszmom után nem lőn aratás,
Virágaimhoz sugárt nem kapok,
Lassan gyilkolva ölnek a napok.
De meg nem halhatok

Schwicker könyvében egy pár költemény németre is lefordítva, amelyek közül bemutatom a *Télen* czimű költemény fordítását.

Im Winter.

Es heult der Sturm durch Bäume, stark und kahl,
Wo bleibt, o Lenz, dein Schmuck und das Sonnenstrahl?
Wo deine Wies' mit Blumenthau getränkt,
Mit Farbenglanz, und Duft das Haupt umhängt?
Ach, Alles ist dahin!

In meiner Seel' auch das Verwelken wohnt,
Ach, meinem Frühling folgt kein Ärntemond,
Für meine Blumen leuchtet mir kein Strahl,
Und langsam mordend kommt der Tage Zahl,
Doch sterb' ich nimmer noch.

Kétségbeesetten kiált föl az első versszak végén:
Minden oda van! . . . Hit, remény! . . . mint Vajda
János énekli:

Van reménye a távolnak,
A halálnak van emléke,
Kit vigasztal a balsorsban . . .
Ennek is mind vége — vége! . . .

A *Cassandra* című költeményében lázas agy, az agyonzaklatott lélek megnyilatkozását olvassuk; mennyi kínos panasz, mily kétségbeesés e sorokban:

Minden betűjét szenvedéseimnek
 Őrült lázban vérrel kén festeni:
 Mégse látnátok kinját e kebelnek,
 Mégse tudnátok szavam megérteni.

A lélek fájdalmas harcának közepette az eszmei kifejezés ódai szárnyalást vesz, a zordon tragikum az előadás méltóságával is meghat, hát még a tartalom rideg bensőségével. Eszébe jut a hazáért elvérzett testvére, ki beteg lelkének egyetlen támasza volt, ki igazán szerette s kinek elvesztése lelkének másik nagy fájdalma. Fáj neki, hogy sírkő nem jelöli a martyr nyugvó helyét, a mulasztás miatt elemi erővel tör ki belőle a neheztelés:

Testvérem sirján nincsen egy betű,
 Elbeszéljem hogyan vérze el?
 Lenne bár dalom Klió zengzetű,
 Megszakadna tán rajta egy kebel!...

1852. végestéjén írja:

Ellobog az én életem,
 Mint temetőn hagyott fáklya,
 Sirokra ragyog világa.
 Minden év megrabolt,
 Reményleni se tudok,
 Sőt a boldogságtól
 Őrülten elfutok . . .

Ha kebelembe még
 Lassan lüktet a vér,
 Dobog egyedül a
 Világ boldogságért! —

— — — — —

Uj esztendő arra kérlek
Te hozd meg az én halálom!...

Van Ferenczy Teréznek két költeménye, a melyek egy távollevő kedvesről szólnak. Ezen két költeményre vonatkozólag különböző vélemények merültek fel. Vannak, a kik Lisznyaira gondolnak. Lisznyai igaz, jó barátságban volt Ferenczy Terézzel, de költeményében írja, hogy vonzódásuk több volt a barátságnál, kevesebb a szerelemnél. Lisznyai bizonyára tudta volna, hogy Ferenczy Teréz szereti, akkor ennek egy-két elejtett szóban maradt volna nyoma. Az is igaz, hogy Lisznyai a világosi fegyverletétel után járt Olaszországban s akkor tengeren tul volt. Ez a két költemény is szive egyetlenéhez van írva, a távollevő szeretetthez, — a tengerentuli kifejezés csak a távolságot jelezi. A kedves hangú költemény különben így hangzik:

Messze vagy szép ifjam,
Messze vagy én tőlem,
Tévedt hirt sem vehetsz
Soha én felőlem.

Mondom a szellőnek,
Vigye sóhajtasom,
Mondom a pataknak,
Vigye könnyhullásom...

De ők itt maradnak
Széttépni lelkemet,
Igy az én szép ifjam
Bizonnyal elfeled.

Igy sir a lelke a távoli kedves után, sóhaját szellővel, könnyeit a patakkal küldi hozzá, de nem hall hirt sem felőle, azért a másikon már «hütlenn» nek mondja kedvesét, de azért imádja mindig:

Jutok-e eszedbe
Hűtlen boldogságom? . . .
Nekem most is te vagy
Tündér szép világom.

Most is elmerengek
Sápadt arczod látván
S csüggők madár gyanánt
Ajkad bűvös szaván.

Látlak a tengeren
Felém bucsut intve,
Honom felé fehér
Kendődet legyintve.

Négyszer nyílt a tavasz,
De örök volt telem.
Óh mit szenved a sziv
Hit és reménytelen! . . .

Ha te elfeledtél,
Sőt tán örvendesz is,
Kísérje léptedet
Árnyam s a nemezis!

De nem, nem! légy boldog!
Kíért én meghalok,
Kísérjük léptedet
Én és az angyalok.

Hasonló gondolatot olvasunk *Byron: Isten veled*
című költeményében:

Isten veled, — és ha végkép,
Hát végkép Isten veled!
Bár meg nem bocsátod vétkét,
E sziv nem szól ellened . . .
Isten veled! . . . Így elválva
Mindentől, mi szent nekem,
Megtört szivvel . . . a halálba
Sincs már több mit vesztenem.

A *Jutok-e eszedbe* kezdetű költeményt özvegy Vargha Lászlóné, született Ferenczy Francziska, Teréz nővére 1887. szeptember 11-én közölte a Pesti Hírlapban a következő érdekes megjegyzéssel: Teréz e költeményt Birányi István nevű barátjához és lelki-rokonához írta, ki Amerikába vándorolt ki és Braziliában, Santajaniróban meghalt. Birányi alatt sokan Kerényit is gondolták, ki 1850-ben Amerikába ment és 1852-ben meghalt Jova államban Uj-Budán. E czikkel kapcsolatban röviden így jellemzi a Pesti Hírlap Ferenczy Terézt: «Ferenczy Teréz költészetében annyi az erő, kifejezéseiben oly csillogó, tömött, eszmegazdag, hogy bizony messze tulszárnyalja dalnok társnőit. Egy sassá vált galamb, aki amily édes oly epedő és fájó a szerelmében s oly magasan járó, merész röptű kifejezéseiben.»

Az *Endrődy Sándor* szerkesztésében megjelent *Magyar Költők Kincsesháza* című műben jelent meg az 1852. október 21-én írott elégiája, melynek czime: *A szécsényi kertben*. A szécsényi várkastély angol kertjében volt a költőnő, mikor e költemény írására ihletet nyert. Itt látta meg őt, akiért annyit kell szenvednie. Emlékezik fájdalommal. «Ó kigyó, ne marj most! Hadd nyugodjam enyhén álommal vált multtal, álmos pilláimmal ez ősz nyárfa enyhén.» Tekintete a romokra esik, ezeket is megéneкли. Szép idők emlékei ezek! De a jelen annál dicstelenebb.

De a kismadárkák
Fészükbe sülyedtek;
Méla hallgatás van.
A csecsszopó gyermek
Betegen, lihegve
Nyugszik mély álmában.

A szécsényi kertbe
 Jertek el óh ifjak,
 Jertek óh leányok,
 Lássátok a lombot
 És beteg arczomat,
 Milyen haloványok! . . .

Volt-e hite? Ifju leányka korában már szorgalmasan járt a templomba. Buzgón imádkozott. Az évek során gyötrő szenvedés és csalódás megtörte. Rideg lelki világát a kétségbeesésen kívül mi sem uralta. Ezért tör ki a szenvedélynek szinte vad hangján:

Görcsösen szívemhez szoritanám a hitet,
 Krisztus Urunk szent zászlaját,
 De a sötét földről, mit velem elhitet,
 A honba alig látok át.

Ez a sötét föld, mely őt annyira kinozta, ez a lehetetlen világ, mely a hitét támadta meg, juttatja eszébe ifjan a honért elvérzett testvérét is. A *fájdalmak tengerén* című költeményében is testvérenek halálát, lelkének egyik nagy fájdalmát panaszolja.

Hogy próbára tegyék
 Megtörött hitemet,
 Látom őt sebében
 Vérző testvéremet.

Szécsény népével ő is elzarándokol a bucsuhelyhez, szenved itt is, ekkor írja *Szent kutnál 1851.* című költeményét:

A szent kuthoz megyek,
 Mert beteg szívem fáj...
 Én a zarándokok között
 Hit és reménytelen; —
 «A szent forrás habja
 Képem visszaadja
 S az oly élettelen!»

A közelgő halál
Arczomra írva van,
Te hozzád Istenem
Nincs miért esdenem.
Minden haszontalan.

Szegényt, koldust sajnált és filléreivel gyakran kisegítette őket. Ezt is megénekli egy költeményében. Filléreinek egy részét a szűkölködőknek adja, más részéből emlékkövet akar emelni Lajos testvérének.

Apám mindig korhol,
Miért zsugorgatok,
De a vig öregre
Biz én nem hallgatok...

Fillérem rongyait
A bénáknak adom,
Kik egy pint bor mellett
Dőzsölnek gazdagon.

Igy fogy az aprópénz,
A nagyjából pedig
Fivérem sirjára
Márvány emelkedik.

Apja szerette az italt, mulatós öreg ur volt, névnapokon sokteritékű vacsorákat adtak, dinomdánom volt az élete s leányával nem sokat törődött, sőt mikor már ez érettebb észszel és elmével egyről-másról beszélgetett is, talán nem tetszésének is kifejezést adott, apja korholta őt. Ilyenkor jó anyja emléke volt vigasza, kihez kijárt a temetőbe zokogni, panaszkodni. Anyjának sirkövet is az ő buzgalma emelt, melyre maga szerzett verset:

Kiket e sirhoz elvezet
A hála és emlékezet,
Férje és gyermekei a jó anyának

Jeléül szívők fájdalmának
E szobrot emelék,
De ez emlék keblökbe rejtve,
Mig minden rokont egyesít az ég!

A föld nem nyújt neki vigaszt, megunja e rideg
életet. Eddig kedvét lelte a virágaiban, ha bánata
volt, gondozta kedvelt virágait, de most:

Virágos kertemet mind belepte a gyom,
Négy év óta nem művelem,
Benn jajgató méhek dongását hallgatom,
Kik sirnak elpusztult kertemen.

A nap mosolygva kél a távol bérczeken,
És én rá fel sem ébredek.
Szivem majd megszakad, az, ó az fáj nekem,
— Ismét egy napot élhetek.

Nemcsak fáj neki az élet, de jön mindjárt az
élet megvetése. Ez szól a következő sorokból:

Mennyi itt a bűn és
Mennyi a szenvedés!
Én még sem sirhatok,
Hol fivérem megholt,
Könnyem mind elfogyott,
S többé nem hullatok.

Aztán a titkolt honfibánat keserve tör elő belőle
s az ártatlan áldozatok vérét kéri számon a bűnöstől,
ki annyi ifju éltet ragadott el szerettei köréből:

Kín itt léget szívni, — a tavasznak
Piros rózsáin vérszag terjedez,
Az erény sirján furiák virrasztanak,
S minden szent hitet koporsó fedez . . .

(CASSANDRA.)

Az ő világa egy kétségbeejtő, lehetetlen világ
annyira zord, annyira megdöbrentő. Költészete a

borongós, vigasztalan ég hatását teszi ránk. Nemcsak a fájdalom tuláradása az, ami benne megnyilatkozik, hanem tragédia is. Meghat, megráz, megdöbbsent: s ennek a lelkünkben támadó hatásnak keserves árát az ő szíve százszorosan fizette meg. Tépelődő, vivódó, magát emésztő lélek. Nem lehet ezt a fájdalmas sorsu költőnőt mély megindulás nélkül olvasni.

Megdöbbsentő elszántság van az *Életunt* című költeményben. Panaszt emel az ég ellen, hogy miért nem adott neki buzgó kebelt, örök vidám lelket, szerelmet s végtelen örömet?! Az élet nem nyújt vigaszt, boldogságot, hisz «ami földünk csak sarat terem az ártatlanságnak sajtoltt könnyeiből.» Nem is ragaszkodik az élethez, minek? — jobb halni!

Maradj itt szép világ, im beteg testemet
Mint tépett rongyot a földnek visszaadom,
Vágyaim sasszárnya emelj fel engemet,
És e földről el-el messze vágyakodom.

A *Bolygó tüzek* hosszabb dalsorozat, fájdalmak, könnyek özöne itt is minden sorban. Aludni nem tud, álmái nincsenek, ha van, az is fájdalom neki. Mily megható a vers egyszerű, de szívének kinjárt teljesen kifejező refrain.

Éjtélt susog a néma éjszaka . . .
De nem alhatnak kinjaim,
Sőt elúzik szememről álmomat,
Ó bár midőn felébred a világ,
Meghozná a hajnal haláloamat! . . .

Igy csak Vajda énekli szenvedéseit:

Mikor éj van, sötét, néma,
Oh gonosz, oh szörnyű átok,
Senki sem lát, senki nem hall,
Csak én hallok, csak én látok.

Ami van, azt látom, hallom,
De nem az fáj, nem az gyilkol,
Ami nincs az kísért engem,
Amit izzó velőm gondol.

A *Bolygó tüzekről* írja a *Pesti Hírlap*, hogy Ferenczy Teréz egy sassá vált galamb, aki amily édes, oly epedő és fájó a szerelmében s ép oly magasan járó, merész a Bolygó tüzekben.

Álmomban elolvadt a nap,
S izzó csöppjei hulltanak
Szívemre, mint égő olaj,
Felrettentem nagy hirtelen;
De nem mult el a gyötrelmem,
Ó fáj az én szívem, fáj, fáj...

Mikor a gyötrelmek tengerében talán egy pillanatra megpihenhet, halálvágya mellett eszébe jut valami, a mi még itt e földön is vigasztalja; eszébe jut «a költészet s a bús magyar zene»:

Itt hagynám én örömmel
A földnek mindenét,
Csak nem a költészetet
S a bús magyar zenét.

De azért megvetéssel fordul el újra ettől a gonosz földi élettől, világfájdalma egész teljességével tör elő; csak fáj, de könnyezni nem tud:

Mennyi itt a bűn és
Mennyi a szenvedés;
Én még sem sirhatok
Hol fivérem megholt,
Könnyem mind elfogyott,
S többé nem hullatok...

Lelkének réme újra megjelen, öngyilkossági gondolatok gyötrik; gyötrelmem ez neki, de vigasztal-

lás is, mert a szerinte jóságos halált így is utólérheti, csak az emberek balitélete fáj neki ismét, akkor sir, zokog a halál mátkája:

Hogy ha eszembe jut
Emberektől utált sirom,
A balitéletre
Magamat kisirom:
Bizony úgy lesz tudom,
Átkot szórnak rája,
Vad bodza, gaz csanál,
Koldusok kapczája
Hever azon gúny gyanánt,
Nem pedig lágy siri hant.

Nem lebben ki róla
Az ég pacsirtája,
De megvetve mondja
Az elmenő szája:
Itt nyugszik a pokol
Eljegyzett arája.

Szinte epigrammszerű a halálvágy megható kifejezése, mikor így szól:

Ó szerelem, édes szép gyilkosom,
Add méreg kelyhed, add, megcsókolom! . . .

Ennyi elkeseredés Vachott következő soraiban:

Nem volt-e szükség a csalárd világot,
S a vétkes emberfajt büntetnie?
És összezúzni minden kis virágot,
Melyet lehetne kéznek törnie?
E földön ember csak sirt érdemel,
S csak ott virágot, hol sirhalma kel.

S Ferenczy Teréz még ennél is tovább megy. Vajjon van-e zordabb rajza a földi életnek, mint ebben a tulzó pessimista felfogásban s az elkeseredés szülte kifakadásban?

Mi ez a föld, úgy tartom semmi más,
Mint egy roppant nagy rothadás,
Egy holttest, amit elvetett
Az ég, mivel időtlen született.

Az életet a halállal állítja egymásmellé, mit tett
az élet ellene, s mit érte a halál, rideg szemlélődés,
az életunt lélek zord halálkeresése ez is, erős gúny
az élet ellen sikerült megszemélyesítésben adva:

Ugy kértem az imádott életet,
Ha vágyaimnak nem tesz eleget,
Ne alkudjék, mondjon le rólam;
De az élet e vén kereskedő
Csalt, bolondított, — így mult az idő,
Most szívem, lelkem kipusztítva van.
Felszólítám a rettegett halált,
Ki itt e földön oly rossz hirben állt,
Fogadja el végső reményemet.
S im jó szeliden, mint jó atya,
Keblére hullok siró magzata . . .
És keblén feltalálom menyemet !!

Fájdalmának közepette vigasztalást anyja sirjánál keresne, de nem talál. Apja csak fájdalmát növeli nemtörődömségével. Halál után vágyik, a hit sem tartja vissza. Megdöbbentő *Halálvágy* című költeménye is:

Elmegyek anyámnak árva sirdombjához,
Imádkoznám, de nem tudok,
Tiszta értelem kell a tiszta imához,
Nem ily őrült gondolatok.

Szólok jó apámhoz, aki bor mellett ül,
A kancsója soha sincs tele,
Vigasztaló szava fáj véghetetlenül,
O bár inni tudnék vele.

Ilyen nagy életgyűlölet és elkeseredés van *Vajda Jánosnál*:

Valami nagy rejtett bánat
 Fogja el az egész tájat;
 Az a bánat, mit az ember
 Érez és nevezni nem mer.

Az a nagy bú, amely téged
 Vádol örök, nagy természet;
 Mely kiégett szívvvel kérdi:
 Mért születni, minek élni? . . .

Igy elmélkedik *Czakó Zsigmond* is a *Végrendeletben* az emberi életről: «Az idő mindig ugyanaz, repülő percze vagy napja csak érítés az örökkévalóság életében, a melytől a vakeset beteges méhében egy-egy ferdeszülött fogantatik s gyászos történet névvel születik e világra, viritó tavasza, melyben gyökeret ver az emberi szív gyötrelme, érlelő nyara, az emlékezet fájdalma s az ősz, melyben elhervad, az ember enyészete . . .»

A megvetett élettől nincs mit remélnie, nem is kíván tőle semmit; várja a halált s bucsuzik az élettől. Egy költeménysorozat az élettől való bucsuzás rémes gondolatait énekli meg a mi szegény Terézünk szenvedő lelkének viszhangjaiként. Elbucsuzik a világtól, aztán látja költő szeme a jövőt, a sirt, melyhez elvárja kedvesét, hogy sirassa meg, ha nem is mint kedvesét, legalább mint szegény árvát. Halálsejtelmeinek ezen sorozata tölti be az *Elborul ifju napom* című költeményt is.

M. Béla közli Ferenczy Teréz *Hattyu-dalát*. Szécsény, 1853. jan. 3.

Elborul ifju napom sugára
 S életemnek bájló képei,
 Elboritnak engem nem sokára,
 A rideg sir gyászgöröngyei.

Árnyaidban sirom vigasztalansága?
El s lefonnyad szép korom virága,
Mig felettem kis halom tövében,
Némán áll az egyszerű kereszt,
Melyet a sziv szánó érzetében
Bánatos könny árja nem fereszt.

Uj tavaszban felvirul az élet,
Ah, csak a sir jégölén nem éled ...

Majd a holtak nyughelyére jőjj el,
Uj hantokkal áll egy sirhalom,
Mig felette bánatos nyögéssel
Leng feléd az esti fuvalom,
Mintha sugná: a ki érted éltem,
Karjaid közt szebb álmot reméltem.

Ejts könnyűt, a búemelte hantot
Részvevő könnyűd beszenteli
S mely rátűzve áll, a száraz lombot,
Bár többé föl nem élesztheti.
Szánd s ha jó az uj tavasz koránya,
Ejts könnyűt az *árva sirhalmára*.

Ha csöndes alkonyon című költeményében így:

Ha csöndes alkonyon a nap leáldozik,
S meghült tetememet koporsóban viszik,
Kisérj ki kedvesem, kísérj ki engemet,
S merengj a hantra, mely örökre eltemet.

Mindig szerettelek, mint éjt a holdsugár,
Hideg siromban is szűm lángszerelme zár,
S áldásomat hagyom neked szent zálogul,
Mely csillagod legyen, ha élted elborul.

Ha a pacsirta dal megzendül siromon,
Kijösz-e majd felém, szerelmes angyalom?
Kijösz-e mondani óh édes kedvesem,
Az élet nélküled nagyon fáj énnekem?!

S én azt sugom neked lágy szellő képiben:
Remélj, higgy és szeress — szeress mindig hiven,

S ha látsz virágokat, mit hoz rám a tavasz,
Téged vigasztaló sirom mosolya az.

Ebből a sivár és vigasztalan korból való a *Dívat Csarnok*-ban 1853. május 1-én megjelent *Néhány sor kórággyamon* irt naplóból című czikke. Panasz-kodik, hogy nem érzi magát jól a földi életben, itt, hol az önzők világa van, az ő lelke oly idegen. Voltak reményei neki is, voltak szép napjai. Mi maradt mindebből? Sirkeresztek, hol a keserű életcsalódás alkotta fekete fátyolt lengeti a nyugati szellő. Aztán az anyagi és a valódi ember közti különbséget tárja fel, a valódi ember hódol az Istennek. Elmélkedik a tulvilági üdvről. Várja a halál angyalát. Czikkét az-zal fejezi be: «Mellem fáj, nem irhatok tovább.»

Bulcsu Károly is szép költeményben éneklí meg a «fájdalmak leányát», e költemény is elég bizonyíték arra, hogy Bulcsu Károly Ferenczy Terézt, mint költőnőt ismerte és tisztelte. Hogy levelezésben állottak, az kétséget nem szenved, ezt hiteles szécsényi tanuk s Bulcsuné levele egyaránt bizonyítja; vajjon Bulcsu Károly, mint poéta ember levelezett volna-e vele oly sűrűn, ha lelkük rokonok nem lettek volna. Erre czéloz Bulcsu alábbi versében. Bulcsu Károlyné tehát helytelenül vonja kétségbe Ferenczy Teréz verseinek eredetiségét. Halljuk Bulcsut magát:

Ihlet-e még — mint irád egykoron —
Lelkemnek csókja szellem-ajkadon,
Midőn andalgva együtt, érezéd
Ábrándjaink Byron-költészetét.

Ferenczy Teréz tehát maga is elismerte Bulcsu Károlyhoz irt levelében, hogy ihletet tőle nyert sok-szor; költészetükben tehát ha van rokonvonás és

egy keveset valóban találunk, az innen ered. De Ferenczy Teréz költészete mégis egészen más, mint Bulcsué; Ferenczy inkább lírikus, Bulcsu epikus, Ferenczy a halálvágy költője, Bulcsu az életé.

Ferenczy inkább érzelgős, de benső, Bulcsu pedig inkább rideg bölcselkedő, az, a miben mégis egyezés látszik, csekélység a történeti és bibliai tárgyú költemények tárgyában; de különben az eszmenet, a vers technikája teljesen elüt egymástól, nem is csoda, mert Ferenczy csak született, de nem teljesen művelt költő, Bulcsu pedig, mint tanár a vers elméletével teljesen tisztában volt, ez különben költeményein meg is látszik; Ferenczy Teréz versein látszik, hogy sokszor küzdeni akar a technikával, erre célozhat Bulcsu is, mikor azt mondja:

Temetőn kelt vadon költészeted . . .

S ennek okát meg is magyarázza ezután, mikor így zeng:

Miért nem maradtál szűk köröd homályán,
Szőni, fonni családotod részire?!
Gyönyört kerestél fönn a csillagpályán
S a föld eltűnt — homályba messzire!

Mély részvéttel dalol a költő barát mindvégig a fájdalmak tengerének leányáról s szépen jellemzi költészetét, mikor ezt mondja:

Mint átfurt szived, — oly csendes szobád,
Tavaszzellőben lelked lebeg itt;
Felém sóhajt az édes hársvirág, —
S lapozgatom rendezett műveid.
Őrült szerelem, — titkolt fájdalom —
S reménytelenség mindenik dalon! — —

S hogy mily lelkes barátság volt az, ami köztük kifejlődött, hogy Bulcsu Károly mily fájdalmas rész-

véttel gyászolta Ferenczy Terézt, a költőnőt, legjobban bizonyítja az utolsó szép bucsuzóvers, melyben így dalol:

«Még egy tekintet bús vonásidra!

Isten veled barátném, édesem!

Az én lelkem tőled el nem szakad,

Habár te porlasz rideg föld alatt,

Ki égbe vitted ifjú életed,

Alant hagyád kinod, — *költészeted.*»

Ime a költőbarát írott és lelkes bizonyítéka, mely világosabb mindennél, nem jósolhatta volna nevének az örökéletet, ha költészetét, mely igazán a szívek fájó panaszának viszhangja, nem eredetinek tartotta volna!

E költemények megható bizonyítékai az érzett veszteség feletti nagy fájdalomnak, mely költőnőnk hirtelen és korai halálával barátait sujtotta. Lisznyai szépen jellemzi Ferenczy Terézt ezen költeményében:

Ismertem szép lelkét,

Mély szív veréseit,

Könnyeit, költői

Szent őrjöngéseit.

Ismertem örökös

Csendes mélabúját,

Halvány orcájának

Fehér koszoruját.

A *Gombostű* című szépirodalmi folyóirat 1862. márczius 26-án (786—790.) és 29-én (816—820.) megjelent számaiban *Egy magyar költőnőről* ír. Aki elolvassa a Szépfaludy Ferencz által írott elbeszélést, — mert az elbeszélések tárában jelenik meg a közlemény — rögtön felismeri benne Ferenczy Teréz sorsát. Hogy elbeszélésnek czimezte a szerző e közle-

ményt, talán menti a tévedéseket, melyeket itt olvasunk. Azt írja u. i. róla Szépfaludy, hogy husz éves elmúlt, mikor írni kezdett; ez is tévedés, már jóval előbb kezdett írni, mint fentebb láttuk, már tizenhat éves korában. A fiatal költő, kibe Ferenczy Teréz végzetesen szerelmes lett, nála Szemesi Andor, ki csak pár hónapot tölt rokonánál, mint tudjuk szintén tévedés, mert Cserét akarja mondani, ki a Pulszky Ferencz titkára volt s költői hajlamu fiatal ember volt, aki kierőszakolta tőle szerelmét, mégis hűtlen lett hozzá, mikor a szabadságharcz kitörésekor elment Szécsényből s többet vissza sem jött. Azt is mondja, hogy Szemesi vette rá első költeménye megírására, — itt Lisznyaira is gondolhatunk,* de azért Csere volt az, ki szerencsétlen halálba kergette.

Szemesi Andor elment tehát a harcza s vitézül viselte magát. Teréz «csak hirlapból tudta meg egy félév múlva, hogy Andor már főhadnagy.» Tévedés az is, hogy Teréz 2 testvérének csatában való halálakor vesztené el anyját, hisz anyja már 1843-ban meghalt. Andor a szabadságharcz leveretése után Olaszországba bujdosik, de 1850-ben hazajött s elfeledve Terézt, egy másik leánynyal esküdött örök hűséget.

Szépen emlékezik meg róla *Vadnay Károly* a *Hölgyfutár* 1856-iki évfolyamában. *Két csillag a sir éjjelében. Emlékvirágokul Iduna és Teréz sirhalmára* című szép cikkben méltatja költőnőnket, kit röviden ezzel jellemez: «Szeretett, szenvedett, énekelt.» Teréz a kétségbeesés halottja, visszavonul, bérceket keres, csak a hit s költészet volt vigasza, de nem-

* Annál is inkább, mert azt mondja, hogy népszerű költő volt s tényleg L. ekkor igen népszerű ember volt, sőt Ferenczy Terézzel igen jó barátságban volt.

sokára boldogtalan szerelme üldözte. Csalódásában Czakó drámáit olvasta s mint Fanni, halni vágyott. «Sirján elsápad a rózsa, halványabb a virág, sötétebb az árnyék, madárdal, fuvalmak nyögése, reszketeg lég viszhangja itt oly szomorú, oly lélekbántó.» Ez a költészet adója: boldogtalan élet vagy boldogtalan halál. Melyik boldogtalanabb, a szerető nő vagy az életunt leány? Most már mindkettő boldog: a sir meggyógyít minden szenvedést.

A *Divat Csarnok* 1865. évfolyama a következőképen méltatja költőnőnket. «E gyűjtemény által *Ferenczy Teréz* nemcsak társai közt nyer elsőrendű helyet, hanem összes líránkban figyelemre méltó jelenséggé válik. Az a merész képzelet, mely legtöbbször nem erő hiány, hanem csak fegyelmezetlenség miatt nem engedi a művészileg kikerekedett képig emelkedni; az a tenger mély érzés, melynek tisztaságát néha épen átható mélysége gátolja, ama biztosság, ama megragadó háttér, *Ferenczy Teréz* könyvét minden fogékony lélek számára drága kincscsé tesz. Aztán mily édesen fájó hangulat, mi sokat mondó nyelv! Ámbár *Iduna* (*Szász Károlyné*) önállóbb nálánál, de ő magasabbra tud szállani, bár amaz bevégzettebb és átlátszóbb, de ez ragyogóbb; az fülemile, mely dalával leköt, — ez haldokló hattyú, mintha szivrepesztő hangon csakugyan megszólalna. Összehasonlítva, találunk benne *Lenau*val rokon vonásokat annak művészi nyugalma nélkül; tán nem csalódunk, ha *Petőfi* és *Byron* hatását (mert *Byron* kedvence volt) szintén észrevesszük rajta.»

A költészetről mondják, hogy eredete a nélkülözés és magány, forrása a könny, anyja a sóvárgás, atyja a fájdalom: mind ez áll *Ferenczy Teréz*ről, mint

Lenauról is, kinek fájdalmas hangulata az övével rokon. Mennyire azonos hangulata van a következő versnek a Ferenczyével?

Wider ist, wie bald! wie bald!
 Mier ein Jahr dahingeschwunden.
 Fragend rauscht es dem Wald:
 Hat dein Herz sein Glück gefunden?

Csodás lélek, meleg, közvetlen, mélységes kedélyvilág, a kit egyéniségének ereje, sötét sorsa, egy gazdag lélek csodás háborgása és költészete nagyon is megkülönböztet a többi nőktől. «Egy nő, ki felette áll kora bornirtságának — mondja *Endrődi Sándor* — és önállóságra törekszik, gondolataiban magasabb eszmék igazságait keresi, kit a nemesebb contemplatio, a hosszú évek szenvedése lemondásra tanít, bölcsészé, költővé avat, egy felvilágosult szellem, kit köre nem ért s balítélet egyre kárhoztat, nő, a ki méltó, hogy hervatag koszorui felfrissüljenek.»

A *Bulcsu Károly* által kiadott *Téli Csillagok* másik kisebbik felében elbeszélő költeményei vannak. Czimük a következő: *Az alvó Krisztus, A megölt kigyó, Jefta áldozatja, A visegrádi hölgy, Példakép, Testvéri emlék, Szobrász bátyámhoz.*

Ezen elbeszélőknek czimezett költemények némelyike igen sikerült. Azonban bennük is látszik, hogy Ferenczy Teréz igazi eleme a lyra volt. Nem tud igazán elbeszélő lenni; az érzelmek hatása alatt gyakran elragadtatja magát. A testvéri vagy rokoni szeretet, a honszeretet, mindenekfelett a szerelem erősebb kitörésekre készíti. Tárgyuk szerint ezek a költemények bibliai vagy hazafias tárgyúak, avagy a jelen viszonyok hatása és a belőlük keletkezett érzelmek képezik a költemények tárgyát. Gyakran a

biblia látható tanulmánya daczára eredetisége a legkifogástalanabb. Megható s balladai erejével vonzó a drámai fordulattal teljes *Jefta áldozatja* című költeménye, melynek tárgya az, hogy Izrael királya a szövetség ládát megmentve, hálából leányát akarja a nagy Istennek feláldozni. A lány szeretne élni a győztes és szabad hazában, azért kéri atyját, hagyja életben. Jegyese van a lánynak, szereti nagyon és viszont szerettetik, így megválni nehéz ugyan az élettől, de mikor jegyese megcsókolja, boldog, elszánja magát a halálra és csókot kapva szívesen menne az áldozati oltárhoz. Jegyese is harczba száll. Dicső halált halt. Mikor ezt Jefta hallja, fájdalmában így kiált fel:

«Ó döfd atyám jó mélyre kardodat,
Lásd örömmel meghalni lányodat!»

Itt is az ellentétek varázsa hat: a győztes sereg ujjongásával szemben az áldozatul kiszemelt leány végső percei. A hon nyert csatát, de Jefta elveszti kedvesét. Némely elbeszélő költeményében mintha Arany klasszikus, komor, tömött balladai hangját hallanók, pl. *A visegrádi hölgy*-ben. Igaz, hogy költészete itt is többnyire sötét, néhol bizarr, de éppen azért, mert verseiben van lélek, van költőiség, van hangulat, van eszmegazdagság, — a meghatottság mellett gyönyörrel is olvassuk. Megható az imént említett *Visegrádi hölgy* című hosszú költeménye, a bukott nő szomorú tragédiája a leány szenvedéseinek fokozásában, a viharzó Dunának szenvedéseivel való szembeállításával.

A pacsirta című költeménye Szécsényben még életében ismeretes volt, mint dalt, melynek melódiáját is ő maga szerkesztette, dalolták akkorában Szé-

csényben, Teréz is állítólag az u. n. görbe földeken gyakran volt látható és hallható, a mikor ezt a dalt énekelte. Sokan máig is tudják Szécsényben e dalt:

Pacsirta, kis madár, —
Fenn a levegőben,
Köszönti a napot
Épen felkelőben.

Zöld vetés közt állok
S nézem röpkedését,
Mélázva hallgatom
Gyönyörű zengését.

Dalolj csak kis madár,
Vidítsd fel lelkemet,
Gyötrelmem úgy is már
Érzem, hogy eltemet.

Csak arra kérlek én
Természet dalnoka:
Ha föld alatt leszek,
Röpülj a síromra.

Ott zengd el a nagy but,
Mely engem sirba zárt,
Ott köszöntsd naponkint
A kelő napsugárt!

A *Példakép* tárgya a bibliából van véve, a szegény Lázár és a gazdag históriáját tárgyalja. «E költemény a legendai nemben nyelvünkön egyike a legjobbaknak,» — mondja egyik bírálója.

Szép emléket szentelt szerető és vérző szive a harczban elesett Lajos bátyjának *Testvéri emlék* című költeményében, amelyet ódai hangulata daczára is Bulcsu szintén az elbeszélő költemények között ad. Nem egy részlete megkapó, eleven és közvetett, pl. mikor leírja, hogy miként rohant Lajos bátyja a

csaták hevébe; az oltár előtt kedvesen festi az ártatlan
lelkü ifjut.

Még gyermek fővel, lányka arczczal,
Tiszta kebellet, semmi harczczal,
Szeretve Istent és a világot,
Szegény ifju az oltárhoz hágott.

A fehér ing úgy illett rája,
Mint galambra hószin ruhája;
Kézéhez még nem férkeze
Leánynak forró kis keze.

De illett az buzgó imához,
Hogyha tette piros ajakához,
Szelid szeméből fényreszketve,
Ha könny hullott, hullt a keresztre.

Hozzá semmi bűn nem hatolt,
Nem ismert kéjt, nem bánatot,
Ajka szebb világról beszélt,
Kitárván dús költészetét.

S angyalszárnya úgy csattogott,
Ha engemet tanitgatott, . . .
Oh, hittem-e, hogy ezt megérjem,
Ártatlan, lelkes, szép testvérem? . . .

Ártatlanság, szeretet, költészet volt ő maga, ezt
vesztette el benne a szerető nővér; aztán a harc-
mezőre ragad képzelete és leírja, mint rohant a kis-
pap a csaták pusztító zajába:

Üvölt a harc veszett zaja;
S kinyílt a zárda ajtaja.
Irtózatos a harci tér,
Festi a füvet drága vér.

Kigyult a tűz az arczokon,
Rohausz, rohansz kisbajnokom? . . .
Egy eget rázó roppanás . . .
Ki esett el? Ki volna más?

Ki volna más a csatatéren :

Ártatlan, lelkes, szép testvérem ?!

A kegyeletes testvéri szeretetnek megható megnyilatkozása e költeménye. Nagyon szerette szobrász nagybátyját, Ferenczy Istvánt is. Hozzá is irt utolsó napjaiban egy emelkedett hangú költeményt, *Szobrász bátyámhoz* czimmel (1853. május 3-án). Mint maga is mondja, «hattyúbús éneket» dalol, érezte, hogy utolsó napjait éli, erre vonatkozik :

Eh, de mit perlek én,
Hisz néhány nap mulva
Beszélni nem fogok,
Ha majd az anyaföld
Koporsómra hullva
Rémletesen kopog.

Mintha csak Vajda Jánost olvasnók, mikor így ír :

Mintha temetnének ifjú
Koránhunyt halottat,
Mintha hallanám zörögni
Saját koporsómat . . .

Ily megdöbbszentően kezdi nagybátyjához irt költeményét is, biznyságul, hogy végórája közeledtét várta és érezte. Aztán lelkesedve, büszkén magasztalja nagybátyját, a művészt:

«A Te művészeted egy végtelen sugár
E véges föld felett!
A melyen Tehozzád lelkem gyakran lejár
Mint tiszta képzelet!

E költeményt a *Déliab* 1853-ban közli, a következőket fűzve hozzá: Jelen szépművet a költőné néhány nappal szomorú halála előtt írta, szép lelkének és halálravivő eszméinek egyik becses emléke

e mű, a szépségei által csak növeli a veszteség felett érzett fájdalomunkat.

Az alvó Krisztusban szépen festi a tenger viharát s az emberek halálfélelmét. A sötét fellegeket a forgószeél zavarja föl, villámlik, menydörög. A tenger habjait felkorbácsolja a kegyetlen vihar, a szirtek inganak a nagy árban. Rettenetes az elemek dühöngése. A tenger habjai mint pokoli sir tátognak kettéválva a kis sajka alatt. Segítség! — kiált a gyenge nép. Nincs remény, nincs menekvés. De felébred a hajó aljában alvó Krisztus. Tekintete nyugodt, szelid mosoly ül arczán. A félénk kishitűek már nem remegnek. Az ég kiderült, nincs vész, nincs pusztulás, nincs kétségbeesés és egetverő sikoly. Szépen van itt ellentétbe állítva a tenger viharával az ébredő Krisztus nyugodt lelki állapota, az ég zordon felhőivel a Krisztus mosolygó arcza, a jajveszékelők rémes kiáltásával az Üdvözítő nyugodt hangulata, a költemény elején festett zivatar a végén derűsnek rajzolt éggel, mely Krisztus szelid tekintetétől, áldó mosolyától lett derűs.

Kedvesen indul a *Megölt kigyó* című költeménye. Egy ifju lányka elmegy a zöld erdőbe, ajkán dal fakad, majd megpihen s csendesesen merengve elszunynyad.

S hol vert dobogva szivecskéje,

Egy beteg méh, mely elalélt,

A szűz kebelnek szűz hevétől

Felmelegülten újra élt.

A lányka szépen alszik, álmodik, mikor egyszerre a bokorból kigyó siklik feléje, de szerencsére jön egy vadász, észrevette a veszélyt, a kigyót megölte.

És a hideg kigyó nem él —
És a vadász meleg keblén a
Lányka sápad — mint a tél.
A lányka sápad, sápad, sápad,
Év mulik el s lányka beteg —
Nem a kigyó, nem a kigyó, de
Szíve szerelme ölte meg . . .

Megható az ártatlan leányka elpusztulása. Mint
Vörösmarty Szép Ilonkája, — ő is elhervadt lilium-
szálként. Bűne nem volt, vétke az, hogy szeretett . . .

Halálát a költők sora siratta.

Báró Majthényi Flóra a következő költeményt
írta Ferenczy Teréz halálára:

Zord volt a szirt e szép ifju virágnak,
Nem bírhatá a metsző sors szelet,
Egykor talán megint bájos virágot
Fakaszt porából a szép kikelet!

Jó és igaz barátja Lisznyai Kálmán is megható
költeményben bucsuzik el tőle; ebben írja:

Láttad, hogy míg a fák virágzanak,
Lelked virága hull le . . .
S lehullt minden virága: az öröm,
Szerelem és remények . . .
És felsóhajtál sirva: Istenem!
Mondd meg tovább, hogy éljek?

Zalár József szintén irt egy költeményt Ferenczy
halálára, mely a *Téli Csillagok*-ban is megjelent.

Zalár költeménye is nagyon szívhez szóló:

Ne bántsatok, ne vigasztaljatok,
Szeretem én, hogy szomoru vagyok,
Egyebem sincs, csupán a fájdalom,
Vele beszélek, őtet hallgatom;
Itt a tavasz, szabadba menjete! . . .
Én is megyek, de én magam megyek.

A fájdalommal elveszett életről dalol tovább.
Siratni akarja.

Van még egy könnyüm, hogy megsirassalak,
Ó fájdalom leánya! . . .
Az öröm is gyászt ölt, ha rád tekint;
Hát szívem, hogy ne szánna! . . .
Ha lelkem egy könnycseppé válna most,
Kisírnám azt is érted.
Rózsák közé ültetném szívemet,
Ha újra nőlné élted.

Aztán elmondja, hogy egész élete csak bú volt és fájdalom. Csalódott.

Bulcsu Károly, ki mint tudjuk Ferenczy Teréz verseit is kiadta, (*Téli Csillagok. Ferenczy Teréz irói hagyatéka. Összeállította Bulcsu Károly, 1861. Budapest. Müller Izidor bizománya*) egy emelkedett hangú ódát ír Ferenczyhez a következő czímmel: *Fáklyaláng Ferenczy Teréz koporsójánál*. A szerencsétlen sorsot ért költőnőt mint barátja meghatóan parentálja el. Ez is bizonyítja, hogy mennyire fájlalta tragikus halálát és hogy mennyire becsülte költészetét. Elmondja, hogy nagyon szeretett, őrült szerelemmel, ezért ment halálba, mert csalódott és ezt nem tudta elviselni, a költészet vigasztalta olykor, de az sem nyugtathatta meg, oly rideg dalos volt.

A szív korán oly őrvénybe sodort,
Hol az őrülség izzó lángja forrt,
S mi még e lánghoz olajat vetett,
Temetőn kelt vadon költészeted.

Kár volt tanulni, művelnie magát, talán úgy nyugodt és boldog lehetett volna:

Mért nem maradtál szükköröd homályán
Szőni, fonni családod részire?! . . .

Gyönyört kerestél fenn a csillagpályán,
S a föld eltűnt homályban messzire.

Aztán költészetét jellemzi és méltatja:

Őrült szerelem — titkolt fájdalom, —
S reménytelenség mindenik dalon!
A szív, melyből ennyi keserv fakadt,
Jobb így kihűlve, hideg sír alatt . . .
. . . Habár te porlasz rideg föld alatt,
«Ki égbe vitted ifju életed,
Alant hagyád kinod, — költészeted.»

Lisznyai a következő emlékverset írta Ferenczy halálára:

Jertek csalogányok
Keresztfa erdőbe,
Költőnő sirjára
Ki a temetőbe.

Töletek tanult ő
Szépen énekelni,
Sötét éjféleken
Dalt sirni, könnyezni.

Jer szomorú fűzfa,
Boruljunk sirjára.
Vonj enyhe lombsátort
Tiszta, szent porára,

Repülj fehér holló,
Barátság jelképe,
Barátnőm sirjának
Kis fakeresztjére.

Ismertem szép lelkét,
Mély szív veréseit,
Könnyeit, költői
Szent őrzöngéseit.

Ismertem örökös,
Csendes mélabúját,

Halvány orcájának
Fehér koszorúját.

Vonzódásunk valóbb
Volt egy szép álmnál,
Szerelemnél kevesb
Több a barátságnál.

S mint én olyan mélyen,
Tán nem is ismert más,
Hogy lángszenvédélyed
Mily nemes és csodás!

Tenger lón benned a
Szerelem és remény,
De rajt' ott zúgott az
Élet, e nagy örvény.

Tudtad, szived miatt
Nem lelhetsz nyugalmat,
Azt oly érzelem, mint
A tied nem adhat.

Oly fellengző sziv nem
Ez életbe való:
De egyenesen a
Menyországba való.

S mely annyi kint adott,
S oly vérző sebeket,
Kilőtted kebledből
Forrongó szivedet

Egy kezedben pisztoly,
Másban Czakó képe,
Igy siettél egy szebb
Világ kebelébe.

Oly sötét eszmékkal
S oly fényes lélekkel,
Tele gyűlölettel,
Tele szerelemmel.

Beborul a lelkem
 Forró siralomba,
 Fogadd könnycseppjeim
 Puszta sirhalmodra.

Tán növeszt felette
 Egy árva vadrózsát,
 Az emlékezetnek
 Leghivőbb virágát.

Megsiratlak szépen,
 Mint egy zúgó felhő
 A napfény elhunytát,
 Ha a sötét éj jó.

Ti pedig, ti vidám
 Mosolygó csillagok,
 Hej, ti örültök, hogy
 Egygyel többen vagytok.

* * *

Az alábbiakban egy összefoglalás van arról, hogy hol jelentek meg Ferenczy Teréz költeményei. A Bulcsu által kiadott «Téli csillagok» nem tartalmazza összes költeményeit, mert mint látjuk, ezenkívül megjelentek versei a Zilahi-féle könyvben, a Hölgyek Titkárában, a Pesti Hirlapban, a Napkeletben, a Délibábban, a Divatcsarnokban és a Magyar Költők Kincsházában is. Bulcsunál nincs meg a *Szécsény, Ha csöndes alkonyon, Elborul ifjú napom sugára, Emlékkönyvbe, A szécsényi kertben* című költemények.

A «Téli Csillagok» tartalma.

A) Költő barátainak (B. Majthényi Flóra, Lisznyai, Zalár, Bulcsu Károlynak) emlékversei.

B) *Tél kezdetén* (megj. Hölgyek Lantjában 1873.
 — Magyar Költők Kincsházában. — Schwicker:

Geschichte der ung. Litt.) — *1852. végeستéjén. Lisznyai emlékkönyvébe. Boldog percz. Tavaszi dalok.* (Magyar Költők Kincsesháza, Hölgyek Lantja 1873.) — *Szent kútnál.* (Hölgyek Lantja 1873.) — *Cassandra.* (Hölgyek Lantja 1873.) — *Alkonyatkor. Óh az én életem.* (Divatcsarnok, Hölgyek Lantja.) — *Bolygó tüzek.* (Hölgyek Lantja.) — *Messze vagy.* (Divatcsarnok.) — *Jutok-e eszedbe?* (Hölgyek Lantja, Pesti Hirlap, Divatcsarnok, Hölgyek Titkára.) — *Apám.* (Hölgyek Lantja.) — *Nem vagyok én nap. Életunt. Fájdalmak tengerén.* (Divatcsarnok.) — *Halálvágy.* (Hölgyek Lantja.) — *Pacsirta. Az alvó Krisztus. A megölt kígyó. Jefta áldozatja.* (Hölgyek Lantja.) — *Példakép.* (Hölgyek Lantja.) — *A visegrádi hölgy. Testvéri emlék.* (Hölgyek Lantja.) — *Szobrász bátyámhoz.* (Délibáb, Hölgyek Lantja.)

Zilahi Károly könyvében.

Ó az én életem. — Bolygó tüzek I—VIII. — Tél kezdetén. — Jutok-e eszedbe? — Halálvágy. — Tavaszi dalok I—VIII. — Szent kútnál. — Cassandra. — Apám. — Szécsény. — Testvéri emlék. — Jefta áldozatja. — Példakép. — Szobrász bátyámhoz.

Egyéb helyen.

Hölgyek Titkárában: Jutok-e eszedbe? *Pesti Hirlapban:* Jutok-e eszedbe? *Napkeletben:* Elborul ifju napom sugára. Emlékkönyvbe. *A Délibábban:* Szobrász bátyámhoz. *A Divatcsarnokban:* Szécsény. (1865. Bulcsu Károly szivességéből.) *Fájdalmak tengerén.* *Messze vagy.* *Jutok-e eszedbe?* *Óh az én életem.* Ha

csöndes alkonyon. *Magyar Költők Kincsházában*:
Tavaszdalok I—IV. Tél kezdetén. A szécsényi kertben.

* * *

Ez volt Ferenczy Teréz élete és pályája. Ilyen volt költészete. A tavasz, melyről dalolt, neki nem hoz többé vigaszt; a sír, melyre vágyott, nyugtot ad szenvedései után. Vége a legnagyobb szenvedésnek. A szenvedő dalosnő nincs többé. Róla mondja Endrődi Sándor: «Egy nagy könnycsepp, egy ritka drága gyöngy, -- ennyi Ferenczy Teréz költészete.» Ennél találóbban, szebben nem is jellemezhetnénk. Ne feledjük őt. Fonjunk koszorút az emlékezet virágai-
ból, vigyünk sirjára a részvét könnyeivel áztatott gyászcsokrot, emlékezzünk egy fájdalmas sorsot élt lélek gyötrelmeiről, gyötrelmének megható költészetéről. Ne ítéljétek meg. Nem tehetett másképp. Az élet nem tudta vigasztalni, a halált kereste epekedve, a sirt, hol nem fáj semmi, de hová azért elvitte szerelmét, mely legboldogtalanabb boldogsága volt. Emlékezzünk reá! A dalok leánya volt ő. «Méltó, hogy hervatag koszorúi felfrissüljenek!»

IV.

KÖLTEMÉNYEI

Vezérlang.

Ha elvennétek fájdalmaimat,
Az életre több semmi sem marad,
Ami költői, ami szép lehetne ;
Mint csillagnak a sötét éjszaka,
Oly szükséges keblemnek bánata,
Melyben ragyog élttem költészete.

Boldog perex.

Én még tudok beszélni,
Hisz ifjú vagyok én,
Szeretem a világot,
A mely mosolyg felém.
Vágyakozom, — leülvén
A virágos gyepen,
Sóhajtni és suttogni,
Szép ifjam kebleden.

Olyan meleg a lélek!
És úgy ragyog szemed,
Miként az ábrándos nap
A láthatár felett!
Óh ha megcsókolnának,
Szívem szakadna szét,
S elpattanna tán a nap,
Mint tüzes buborék!

Mily hosszas e tekintet,
Ne nézz így meghalok,
A tengert zaklatád fel,
Mely szívemen buzog.
Amelynek hullámain
Hintáznak angyalok;
Rózsafüzért kötözve
Ne nézz így . . . meghalok! . . .

Tavaszi dalok.

I.

Piros rózsabimbó
Mért mosolyogsz felém?
Mi csillog kelyhednek
Ifju levelén?
Nem, — mit örömében
Elsirt a tavasz,
Nem az ég harmatja,
Az én könnyem az.
Piros rózsabimbó
Mért mosolyogsz felém?

II.

Játszi pilleszárnyon
Szállj el képzelet
A virágillattól
Részeg föld felett,
Szedd fel a tavasznak
Minden kellemét
S ékesítsd fel véle
Rózsám szép szemét.
Játszi pilleszárnyon
Szállj el képzelet!

III.

Gyöngyvirágot szedni
Nosza jőjjetek,
Futkosni szerető
Fürge gyermekek!
A bánat letépett,
És mély sirba vág;
Hűvös siri hanton
Terem gyöngyvirág.
Gyöngyvirágot szedni
Nosza jőjjetek.

IV.

Holdsugár és szellő
Földre jöttek,
Hogy a május hónap
Rózsát szüljenek.
Szép szerelmesem, jöjj,
Ölelj engemet,
Csókod forró lángján
Öld meg lelkemet.
Holdsugár és szellő
Földre jöttek.

V.

Ha egy vőlegénynek
Szíve tiszta lesz,
Rózsát, rozmaringot
Hű keblére tesz :
Az én örömem a
Rózsa illatában,
Az én bánatom a
Rozmaring szálában.
Ha egy vőlegénynek
Szíve tiszta lesz.

VI.

Megraboltál engem
Ifjú szép tavasz!
Sugárodat kérem,
Az én kincsem az.
Fürtöm árvalányhaj,
Arczom rózsá volt,
S ajkamról a lombok
Fülmiléje szólt.
Megraboltál engem,
Ifjú szép tavasz!

VII.

A virágok — lányok,
Kitesznek mi rajtunk :
Mi ha szépek, mellé
Már tetszelgők vagyunk,
A gyöngyvirág élet —
Mentő gyógyszer adhat,
A kis ibolyában
Hol fér annyi illat ?
A virágok, lányok
Kitesznek mi rajtunk.

VIII.

Mennyi kín lehet a
Pacsirta szívében,
Jajgató dallama
Elvegyül a légben.
És tavaszi eső
Leszen belőle fennt,
Mely a völgybe hullván
Rózsabimbót terem.
Mennyi kín lehet
A pacsirta szívében ?

IX.

Ha én meghalnék is,
Megél költészetem,
Mert a virágokat
Ápolom, szeretem.
Azoknak lelkével
Majd összevegyülök
S az ártatlan lánykák
Szemébe röpülök.
Ha én meghalnék is,
Megél költészetem !

Sisnyai Kálmán emlékkönyvébe.

Boldog az, ki hő keblednek
Napsugarát élvezi,
Mert a világ nagy tengerét
Örömek közt — ezezi.
Ifjú lélek — és költészet,
Mennyi kincs ez, mennyi kéj!
Egy hang tőled: és a jégszív
Túlvilági lángra kél.

Kezed nyujtád és barátul
Elfogadtál engemet,
Lelked egyetlen sugára
Lángra gyujtá lelkemet.
Hidd el édes költőm! ámbár
Csak barát vagy én vélem,
Lelkesítőbb az nekem, mint
Másoknak a szerelem.

Tél kezdésén.

Süvölt a szél a puszta fák felett,
Hol van virágod, nyájas kikelet?
Hol van a rét, mely harmat gyöngytől fénylett?
A színvegyület, illat és az élet? —
Minden semmivé lett ! ! . . .

Lelkemben is ily nagy a hervadás, —
Tavaszm után nem lőn aratás,
Virágaimhoz sugárt nem kapok,
Lassan gyilkolva ölnek a napok,
De meg nem halhatok ! . . .

Emlékkönyvbe.

Elfelejteti, elfelejteti —
Óh be könnyű.
De sokszor visszaemlékezni —
Óh be szörnyű!
Korán felejt a törpe lélek,
A műveletlen, a hiú és
A kevélyek.
De akin e vád foltokat nem ejt,
Az a rideg sírig sohsem felejt.

Nem vagyok én nap ...

Nem vagyok én nap, se hold,
Vagyok egy kis csillag,
Mely a sok millió közt
Szemérmesen ballag.

De midőn borús az ég,
Nap és hold nem ragyog :
A szörnyű éjszakának,
Az elborult pusztának
Mégis fénye vagyok.

1882. végesfáján.

Titokteljes fátyoloddal
Lebegj elő ujesztendő,
Biztos méregitaloddal!
Vár reád egy bús szenvedő.
A boldogságot én
Tetőled nem várom, —
Rég elenyészett az,
Mint egy tündér álom!

Ellobog az én életem,
Mint temetőn hagyott fáklya,
S sirokra ragyog világa.
Minden év megrabolt,
Remélni sem tudok,
Sőt a boldogságtól
Őrülden elfutok.

A mások boldogságáért
Émelem én fel szózatom,
Szívemnek elzárt érdekét
E végestén elaltatom.
Ha kebelembe még
Lassan lüktet a vér,
Dobog egyedül a
Világ boldogságért.

Ujesztendő arra kérlek,
Te hozd meg az én halálom.
Akkor, amit te megadhatsz, —
Üdvöm benned feltalálom.
És midőn haldoklom
Adj egy tekintetet:
Hagyok-e a földön
Reményt és életet?

Thirteen hundred

Eighty six thousand

Three hundred

Two hundred

One hundred

Eighty

Seventy

Sixty

Fifty

Forty

Thirty

Twenty

Eleven

Ten

Nine

Eight

Seven

Six

Five

Four

Three

Two

One

Zero

Minus

Plus

Times

Divide

Percent

And

Or

But

Not

For

By

With

Without

Against

Among

Between

Szent-Kútnál.

1881.

Épen most kél a nap,
Ködben úszik a táj,
Csillognak a hegyek,
A szent-kúthoz megyek,
Mert beteg szívem fáj...

Istenbe vigadni
Mennek a szegények,
Leng a szent lobogó
S közösen zokogó
Hangan kél az ének.

Bő aratás, szüret,
Amit ők kívánnak,
S mit kérnek meghitten
Megadja az Isten
A szent karavánnak.

Én magam közöttök
Hit és reménytelen;
A szent forrás habja
Képjem visszaadja —
S az oly élettelen ! . . .

A közelgő halál
Arczomon írva van,
Te hozzád Istenem !
Nincs miért esdenem . . .
Minden haszontalan ! ! . .

Alexandra.

Ne kérjétek, részvétlen emberek,
Titkos bánatom gyilkoló okát.
Mulatni azon, hogy én szenvedek, —
Mi jogotok van: én nem látom át.

Kérdéstek úgy bánt! rá még nem feleltem.
Minek? Hisz azt ti meg nem értitek.
Amidőn búsan, keserűn nevettem,
Láttátok-e, hogy szívem mily beteg?

Minden betűjét szenvedéseimnek
Őrült lázban vérrel kén festeni:
Mégsem látnátok kinjást e kebelnek,
Mégse tudnátok szavam érteni.

Testvérem sirján nincsen egy betű,
Elbeszéljem-e hogyan vérze el?
Lenne bár dalom Klió-zengzetű,
Megszakadna tán rajta egy kebel!...

Hisz mindnyájunknak tépett fürteinkkel
Jajgatva kén' porba fetrengeni!
De vigadjatok! — van itt egy kebel,
Amely kíván és el tud vérzeni.

Kín itt a léget szívni, — s a tavasznak
Piros rózsáin vérszag terjedez,
Az erény sirján furiák virrasztanak,
S minden szent hitet koporsó fedez.

Én most nem élek. — Meghaltam egy hirre.
Értitek-e keblemnek bánatát?
Ne bántsátok, — nem mentek semmire
Meghalni némán hagyjatok tehát!

Oh az én életem! . . .

Óh az én életem,
Órjögő vad álom,
Legyőzni a halált
Lassacskán próbálom.

Fúj a szél, fúj a szél,
Az ősz fagyos szele;
Lelkem röpül, miként
Fa száraz levele.

Miért e viharban,
Hogy el nem veszhetek!
Mondd, reszkető szívem,
Még meddig élhetek?!

Túl a láthatáron
Még egy csillag ragyog,
Hogyha az ellobban,
Én is oda vagyok!

Bolygó füzek.

I.

Éjfél susog a néma éjszaka . . .
Halotti nyelve . . . im, leszáll a hold . . .
Pihen a bagoly és a fülmile —
A vétek és a szerelem kiholt.
De nem alhatnak az én kinjaim,
Sőt elűzik szememről álmomat . . .
Óh, bár midőn felébred a világ,
Meghozná a hajnal halálomat.

II.

«Nyugodjanak békén porai!»
Ez csillog a sirkereszteken.
Pedig kérdem, van-e valami
Göröngy, mi ne emberpor legyen?
A viharral fölkeveredik,
Őrvény hordja tenger medreig, —
És az ember hizelg magának:
Hogy porai békén alszanak!

III.

Álmomban elolvadt a nap,
S izzó cseppjei hulltanak
Szívemre, mint égő olaj,
Fölrettentem nagy hirtelen;
De nem múlt el a gyöttelelem . . .
Óh, fáj az én szívem, fáj, fáj . . .

IV.

Ha minden szent elvek győznének,
Mi vágya lenne még a
Vágyak emberének? — —
És vágy nélkül kedve,

Kinek lenne élni? — —
Éljen hát, ki küzdelem közt,
Túrve tud remélni ! ! . . .

V.

Itt hagynám én örömmel
A földnek mindenét,
Csak nem a költészetet,
S a bús magyar zenét.
A költészet az égben
Levegő-ég lenne ;
Forrás, folyam, zuhatag
A bús magyar zene.

VI.

Mi ez a föld? . . . úgy tartom, semmi más,
Mint egy roppant nagy rothadás, —
Egy holttest, amit elvetett
Az ég, mivel idétlen született,
S mi a növényzet, ami rajt tenyészt? . . .
Semmi egyéb, mint iszonyú penész,
S mik az állatok, kérdelem: kik vagyunk mi?
Egy nagy holttestnek izzó férgek.

VII.

Óh, ha ember lenne az utolsó féreg ! . . .
Megölné a méreg,
Ha látná a tökélynek fiait,
Akik akkor emberek lennének . . .
Jól van tehát,
Jól van tehát,
Hogy az ember abba —
A másvilágba nem lát.

VIII.

Ha fölkelnének mind azon nagyok,
Akiktől a történelem ragyog
Ugy-e, jó emberek,
Rájuk rohannátok
Gyilkotokkal készen,
S vér folyván a kézen
Ezt kiabálnátok:
Nincs szükség reátok ? ! . . .

IX.

Ha kiveszne minden vétek
Az emberek között;
S mit az ég öntözött,
Dudva s gyom nem teremnének.
Mi kelete lenne
Az unott virágnak?
Mi kelete lenne
Erény — s boldogságnak? —
E földön hát ezt hirdessétek:
Éljen a dudva meg a vétek!

X.

Mennyi itt a bűn, — és
Mennyi a szenvedés!
Én még sem sirhatok,
Hol fivérem megholt,
Könnyem mind elfogyott,
S többé nem hullatok.
Örömkönny pediglen
Sok van a szivemben,
Még egy hija sincsen,
S hogy el ne vesszenek,
A sír férgeinek táplálékul viszem!

XI.

Óh, ha eszembe jut
Emberekől utált sirom,
Utolsó könnyemet
A balítéletre sirom.
Igen, igen, úgy lesz :
Követ dobnak rája,
Vad bodza, gaz, csalán,
Koldusok kapczája
Hever azon gúny gyanánt,
Nem pedig lágy siri hant.
Nem lebben fel róla
Az ég pacsirtája,
De megvetve mondja
Az elmenő szája :
«Itt nyugszik a pokol eljegyzett arája.»

XII.

Óh szerelem, édes szép gyilkosom,
Add méreg kelyhed, add, — megcsókolom !!

XIII.

Ugy kértem az imádott életet :
Ha vágyaimnak nem tesz eleget,
Ne alkudjék, mondjon le rólam !
De az élet, — e vén kereskedő, —
Csalt, bolondított — így mult az idő . . .
Most szívem, lelkem kipusztítva van !
Fölszólítám a rettegett halált,
Ki itt a földön oly rossz hírben állt,
Fogadja el végső reményemet !
S im jön szeliden, mint jó atya,
Keblére hullok, siró magzata ; —
És keblén fölhalálom menyemet . . .

Alkonyfőér.

Az alkonyat sugárinak
Tündér-fényes tábora
Leszáll a tó hullámain
S a kettős égnek csókjain
Szerte ömlik bibora.

S ott a tónak sima tükrén
Fehér hattyú úszdogál,
Feltekint az alkonyuló
Égre, és búsan konyuló
Nyaka hullámokba száll.

S vízi hangon, túlvilági
Szívrepesztő dalt zokog,
Szava eláll fülmilének
Hallgat, honnan kél az ének
S szerény szíve háborog.

Távol földi szenvedélytől
Lelkem hattyuként lebeg, —
Ég alattam, ég felettem, —
Mindent, amit átszenvedtem,
Egy sóhajtás mondja meg,
Melytől a szív megreped.

Messze vagy . . .

Messze vagy szép ifjam,
Messze vagy éntőlem,
Tévedt hirt sem vehetsz
Soha én felőlem.

Mondom a szellőnek :
Vigye sóhajtásom,
Mondom a pataknek :
Vigye könnyhullásom.

De ők itt maradnak
Széttépni lelkemet ;
Igy az én szép ifjam
Bizonnyal elfeled.

Jutok-e eszedbe ? . . .

Jutok-e eszedbe,
Hűtlen boldogságom ?
Nekem most is te vagy
Tündér szép világom.

Most is elmerengek
Sápadt arczod hadán,
S csüggők — madár gyanánt —
Ajkad bűvös szaván.

Látlak a tengeren
Felém bucsut intve,
Honom felé fehér
Kendődet legyintve.

Négyszer nyílt a tavasz,
De örök volt telem,
Óh mit szenved a szív
Hit- és reménytelen!!

Ha te elfeledtél,
Sőt tán örvendesz is,
Kísérje léptedet
Árnyam s a nemezis!

De nem, nem! légy boldog!
Kéért én meghalok, —
Kísérjük léptedet
Én — és több angyalok!!...

Apám . . .

Apám mindig korhol,
Miért zsugorgatok,
De a víg öregre
Biz én nem hallgatok.

Fillérem rongyait
A bénáknak adom,
Kik egy pint bor mellett
Dőzsölnek gazdagon.

Igy fogy az aprópénz,
A nagyjából pedig
Fivérem sirjára
Márvány emelkedik...

... 1871

Apam noddly kothol
Mist xanogator
The a vly hieye
Rix en neen hallgator

Hillien tongyan
A hankas adon
Kix ey pint for melle
Joxathok xanogator

127 1077 as a melle
A mellehöl pely
Hieye noddly
Mist en xanogator

... 1871

Fájdalmak tengerén.

Fájdalmak tengerén
Lebeg a kis sajka,
Csak az emlékezet
Bús angyala rajta.

Mosolygva hozzám ér
Megihlet engemet,
Szellemkarjaival
Átfogja keblemet.

Tündérregéket sug
A multból énnekem,
Elzengi gyermekem
Ártatlan énekem.

Elzengi azonkint,
Melyből átkom beszél,
Melyben a vértanu
Egész fájdalma él.

Hogy próbára tegye
Megtörött hitemet,
Látom őt sebével
Vérző testvéremet.

Helyezz föl sajkádra
S vigy át a tengeren,
Hol a vértanúknak
Üdvkoszorú terem.

Értelmek és érzelmek.

Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.

Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.

Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.

Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.

Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.

Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.
Értelmek és érzelmek.

Életem.

Mért nem adott Isten énnekem szárnyakat,
 S mint rózsafellegé, oly szellemalkatot;
 Buzgó kebelt, melyből pacsirtadal fakad,
 S örök vidám lelket, ah miért nem adott?! . . .
 Vagyok földhöz ragadt teremtmény; mult s jelen
 Szűk korlátai közt — mint börtönben — élek;
 Ajkamon néha egy gyöngé dal megjelen, —
 Tört viszhangja beteg szívem érzetének.
 Mért nem látok én itt fényes dicsőséget,
 Feláldozást — ami jutalmazva volna, —
 Szerelmet, örömet, mely nem érne véget,
 S erényt, mi a vétek előtt nem hajolna? . . .
 Látok: hiú dölyföt egypár pitykegombon,
 Látok: irigységet két babérlevélért; —
 Szenvedélyláztt egy-egy dühöngő bolondon,
 S erényt, mely a bűnök bordélyházába tért.
 Rózsatermő földet az öröm könnyétől,
 Hol az ártatlan is boldog tudna lenni,
 Hol a fa teremne Isten jó kedvéből,
 S örök virányain lehetne pihenni! . . .
 Igen! ami földünk — látom — sarat terem
 Sajtolt könnyeiből az ártatlanságnak.

— — — — —
 Az érdemre ugyan jutalom hogyan vár?
 Mikor becsülik meg a szűz szerénységet?!
 Ajtómhoz ténfergett a koldús Belizár,
 És láttam Sokratest, hogy itta a mérget! — —
 Maradj itt szép világ! — im beteg testemet
 Mint tépett rongyot a földnek vissza dobom...
 Vágyaim sasszárnya, emelj fel engemet . . .
 Én e földről . . . el . . . el, messze vágyakodom.

Hallgatvány.

A súlytalan teher
Szoritja keblemet, —
Kimondhatatlan bánatom.
Nincs egy eszme, amely
Viditna engemet,
Lelkem bármerre jártatom.

Görcsösen szívemhez
Szoritnám a hitet,
Krisztus urunk szent zászlaját.
De a sötét földről —
Mit vélem elhítek —
A honba alig látok át.

Mind kihaltak, kikhez
Reményem kötve volt,
Mint a fához a lombozat. —
Én élek egyedül . . .
Minden, minden kihalt, —
Eszmém s érzelmem — kárhozat.

Elmegyek anyámnak
Árva sirdombjához,
Imádkoznám, — de nem tudok.
Tiszta értelem kell
A tiszta imához,
Nem ily örült gondolatok.

Szólok jó apámhoz,
Aki bor mellett ül,
S kancsója soha sincs tele, —
Vigasztaló szava
Fáj véghetetlenül,
Óh, bár inni tudnék vele ! . . .

Virágos kertemet
Mind belepte a gyom,
Négy év óta nem művelem.
Benn jajgató méhek
Dongását hallgatom —
Kik sírnak pusztult kertemen.

Ha holdas éjszakán
Dalol a fülmile
Alvó virágos lombokon.
Könnyem helyett az ég
Harmatját önti le . . .
Szívemhez csak az ég rokon !

Behúnyom szememet —
De lelkem ébren van,
S mint hulló csillag elrepül ;
Nem áll meg pihenni
Nyugodtan, boldogan,
Sem itt alant, sem ott felül.

A nap mosolygva kél
A távol bérczeken,
És én rá fel sem ébredek ;
Sívem majd megszakad,
Az, óh az fáj nekem ;
Ismét egy napot élhetek !!

Elborul . . .

Elborul ifju napom sugára,
S életemnek bájló képei ;
Elboritnak engem nem sokára,
A rideg sir gyász-göröngyei.
Árnyaidban sirom cyprusága
El- s lefonyad szép korom virága.

Mig felettem kis halom tövében,
Némán áll az egyszerű kereszt,
Melyet a sziv szánó érzetében
Bánatos könny árja nem fereszt,
Uj tavaszban fölvidul az élet,
Ah, csak a sir jégölén nem éled.

Majd a holtak nyughelyére jőjj el,
Uj hantokkal áll egy sirhalom,
Mig felette bánatos nyögéssel
Leng feléd az esti fuvalom ;
Mintha sugná: a ki érted éltem,
Karjaid közt szebb álmot reméltem.

Ejts könnyűt! S a búemelte hantot
Részvevő könnyűd beszenteli.
S mely rátűzve áll, s a száraz lombot,
Bár többé föl nem élesztheti —
Szánd s ha jó az uj tavasz koránya,
Ejts könnyűt az árva sirhantjára.

Ha csöndes alkonyon . . .

Ha csöndes alkonyon
A nap leáldozik,
S meghűlt tetememet
Koporsóban viszik ;
Kísérj ki, kedvesem,
Kísérj ki engemet ;
S merengj a hantra, mely
Örökre eltemet.

Mindig szerettelek,
Mint éjt a holdsugár,
Hideg síromban is
Szűm lángszerelme zár
S áldásomat hagyom
Neked szent zálogul,
Mely csillagod legyen,
Ha sorsod elborul ! . . .

Ha a pacsirta dal
Megzendül siromon,
Kijösz-e majd felém,
Szerelmes angyalom ? . . .
Kijösz-e mondani :
«Óh ! édes kedvesem,
Az élet nélküled
Nagyon fáj énnekem !»

S én azt súgom neked,
Lágy szellő képiben :
«Remélj, higgy és szeress . . .
Szeress mindig hiven . . .
S ha látsz majd virágot,
Mit hoz rám a tavasz,
— Téged vigasztaló
Sirom mosolya az !!! . . .

Pacsirta.

Pacsirta, kis madár, —
Fenn a levegőben,
Köszönti a napot
Épen felkelőben.

Zöld vetés közt állok
S nézem röpkedését,
Mélázva hallgatom
Gyönyörű zengését.

Dalolj csak kis madár,
Vidítsd fel lelkemet,
Gyötrelmem ugy is már
Érzem, hogy eltemet.

Csak arra kérlek én
Természet dalnoka :
Ha föld alatt leszek,
Röpülj a síromra.

Ott zengd el a nagy bút,
Mely engem sírba zárt,
Ott köszöntsd naponkint
A kelő napsugárt !

A visegrádi hölgy.

Háborog a Duna,
Mintha beteg volna,
S láz tépné habjait,
Gyűlnek a fellegek,
A dühös fergeteg
Halotti dalt vonit.

Egy gyöngé hajadon,
A bős hullámokon
Lebegve siklik át,
Dus fürtje tépve van,
Dult keble hangosan
Zokogja bánatát.

Mint rózsza hirtelen,
A tiszta szerelem
Orvul kitépve van,
S fehér hattyu helyett
Krokodil von helyet
A sziv hullámiban.

A lélek oly beteg!
Ott is a fergeteg
Viharzik féktelen.
A szűz őrangyala
Sirva elszárnyala
A szörnyü éjjelen.

Add vissza, Istenem,
Elrabolt életem,
Ártatlanságomat! —
S ha nincs módodban, óh,
Sülyedjen e hajó,
Az undok test alatt! . . .

Multamhoz nincsen út!
A szűzi koszorút
Bűnös kéz tépte le;
S ha egyszer ez lehull,
Többé ki nem virul, —
Hervad a szív vele!

Egy percz s gyalázva van
A sirban jó anyám,
Ki engem fölnevelt.
Az ősi nagy család,
Mi nékem nevet ád,
Többé nem szennytelen!

Hol, óh hol van remény:
A kedves férj ölen
Mosolygni boldogan?
Te hullám, fergeteg,
Temess el engemet,
Ha minden veszve van!

A gyors ladik halad,
Budán, a vár alatt
Csöndes öbölbe száll . . .
Várod-e hős atya,
Hogy szived magzata —
Egy eleven halál?!

Mint sötét szirt alatt
A fehér zuhatag,
Épp oly roncsolt a lány.
Apja előtt lehull,
Vastérdihez szorul,
S zokog, — de szóltalan.

A szemérem miatt
Nem talál szavakat,
De érti az apa.
Oroszlánként riad
Éles kardot ragad
S úzi indulata.

Bosszuja rövid volt, —
Néhány vércsepp omolt
Visegrád asztalán
S maga az ősz apa
Összekonczoltatva
Vesztett el hasztalan!

A várból szilaj mén
Sebes vágatva mén
A nép közt úgy nyila
Mi utána port ver —
Hölgyünk a rímteher
Van-e istennyila?!

Megöli kigyé.

Elment a lányka zölderdőbe,
Hol az ég a kék tóba néz,
S repkényes szirtek ősz fejébe
Törik meg a zord éji vész.

Hol az ibolya elviritván,
A gyöngyvirág nyomába kél,
S a hársak tányérlevélkéit
Pofozgatja a játszi szél.

Nem kérdem én tőled kakukmadár!
Mosolygó ajkán dal fakad,
S dalára száz kakukmadár:
Kakuk — kakuk — viszhangot ad.

Midőn a boldog elmerengés
Keblen elszunnyadt a leány,
Piros ajkának bimbajához
Simult a bársonylágy virány.

S hol vert dobogva szivecskéje,
Egy beteg méh, mely elalélt,
A szűz kebelnek szűz hevétől
Felmelegülten újra élt.

Ott alszik ő mosolygva, tán egy
Szebb képlet ringató karán,
Midőn kigyó csúsz a bokorból — —
S felé, felé tart a kaján.

De villan egy vadásznak csője,
És a hideg kigyó nem él —
És a vadász meleg keblén a
Lányka sápad — mint a tél.

A lányka sápad, sápad, sápad,
Év mulik el — s mindig beteg, —
Nem a kigyó, nem a kigyó, de
Szive szerelme ölte meg . . .

A szécsényi kertbe . . .

A szécsényi kertbe jertek el, óh, ifjak,
Jertek el, óh, lányok!
Lássátok meg a lomb őszi levelei
Minő halaványok.

Ily halovány az én megtört testem, lelkem,
Pedig még tavasz van.
Tavasszal kelt virág, melynek álma ott lenn,
Lenn a sírhalomban.

De azért jertek el, ifjak és leányok!
A szécsényi kertbe.
Itt volt boldogságom, itt van siralmamnak
Fája elültetve.

Itt láttam meg őt . . . kit? óh, kígyó, ne marj most
Hadd nyugodjam enyhén,
Álomná vált multtal, álmos pilláimmal,
Ez ő s nyárfa enyhén.

De őrülség is volt szeretni őt nekem,
Most tudom, most végre,
Midőn vezekléssel, midőn bűnbánattal
Tekintek az égre.

Mily gyönyörű vidék! az Isten egy kertnek
Teremte tégedet.
Pillanatra, lelkem, öltsd le vagy szaggasd le,
Gyilkos keservedet.

Most is az utolsó vérpatakon túlnatt,
Egy lángész sugára.
Innét árasztott fényt, árasztott meleget
A szegény hazára.

Amott balra nyujtja a romkarját az égre
Hollókőnek vára ;
Mintha várna e vár egy uj dicsőségre,
Egy Mátyás királyra.

Arra kissé föllebb a drégelyvári rom,
Hős Szondynak fészke,
Aki akkor lőn nagy, akkor nyert életet,
Amidőn elvérze.

Ott jobbra Gács, Fülek, Somoskő és Salgó
Mély árnyakat vetnek,
Hogy lenne borongó emléke a szívnek,
S kép a képzeletnek.

Óh ennyi sok rom közt csak az Ipoly fénylik.
Ugy, mint hajdan fénylett ; —
Nem veszhet el a szív, ha jövőben bízik,
Szerethet, remélhet.

De a kis madárcák fészükbe sülyedtek,
Méla hallgatás van :
A csecsszopó gyermek, betegen, lihegve
Nyugszik mély álmában.

Óh, csak az én kínom éber és öröklő,
Mint fényetek ott fenn,
Vágyaim határai, ti hideg csillagok,
Mesés messzeségben ! . . .

A szécsényi kertbe jertek el, óh, ifjak !
Jertek el, óh, lányok !
Lássátok a lombot — és beteg arczomat
Minő haloványok !

Szobrász bátyámhoz.

Édes István bátyám, feléd száll, feléd száll
Hattyúbús énekem.
Nagy szellemed ölén tán pihenést talál
Dalt teremő lelkem.
Te, aki Homérnek lefestett kinjait
Eszményedbe zárod,
Egy uj Kaszandrának csarnokod ajtait
Bizonnyal kitárod.
Óh, hadd boruljak le azon oltár előtt,
Mit te állítottál,
Melyben örök lángot, mit az ég kölcsönzött,
Honomnak szítottál.
Csarnokodba szálltam. Im, közöttem állnak
Fehéren, hidegen,
Elfeledt hősei a régi nagyságnak
Mind olyan idegen.
Im, közöttem állnak megnyult alakban
A bűnök szörnyei,
Ma is bizton lehet tán mindenik lakban
Rájok tekinteni!
Nagy a te csarnokod, gyöngé az én lekem,
Hogy azt körülszálljam . . .
Tested oly törődött . . . beroszdálva leltem
Vésőd . . . ez hogyan van?
A nemzet egyetlen szobrása ott hever
A kis kunyhó körül,
Hol gyermekkorában kihajtott a szeder
A zöld sövénytörül.
Ki, — mint félig gyermek — romladékin pihen
A régi Rómának.
S ifjú képzetében uj triumfust teremt
Távol bús honának;

Kinek vándorbotja a dús Itália
Babérhajtása volt ;
Most, mint koldusbotra, népének hű fia —
Görnyedten meghajolt.
Vissza, visszakéri szép ifjúságának
Még szebb ábrándjait ;
Sorra átszemléli az Olymp — égaljnak
Tündéri tájait ;
Ahol még a kebel, hitével gazdagon
Egy nagy jövőnek élt,
S dicsőséget hazát, amely munkát adjon,
Áhitattal remélt . . .
Eh, de mit perlek én ! hisz néhány nap mulva
Beszélni nem fogok,
Ha majd az anyaföld koporsómra hullva
Rémletesen kopog ;
A néma halálnak láthatatlan uja
Lefogja nyelvemet, —
S az örök dicsőség túlvilági útja
Röpíti lelkemet,
De bárminő távol e gyarló világtól
A tökély hazája :
Gyakran visszanézek üdvömnek honából
Jó István bátyámra
A Te művészeted egy végtelen sugár
E véges föld felett,
Amelyen tehozzád lelkem gyakran lejár,
Mint tiszta képzelet !
Te is sijetve jössz . . . és meggazdagítod
A szépségek honát,
Életet nyerend ott mindenik sajátod
Mindenik ideád.

Testvéri emlék.

Még gyermek fővel, lányka arczczal,
Tiszta keblében, semmi harczczal,
Szeretve Istent és a világot,
Szegény ifjú az oltárhoz hágott.
A fehér ing úgy illett rája,
Mint galambra hószin ruhája ;
Kézéhez még nem férkeze
Leánynak forró kis keze.
De illett az buzgó imához,
Hogyha tette piros ajakához.
Szelid szeméből fényreszketve,
Ha könny hullott, hullt a keresztre.
Hozzá semmi bűn nem hatolt,
Nem ismert kéjt, nem bánatot,
Ajka szebb világról beszélt,
Kitárván dús költészetét.
S angyalszárnya úgy csattogott,
Ha engemet tanitgatott, . . .
Óh, hittem-e, hogy ezt megérjem,
Ártatlan, lelkes, szép testvérem ? . . .

*

Üvölt a harcz veszett zaja ;
S kinyílt a zárda ajtaja.
Irtózatos a harczy tér,
Festi a füvet drága vér.
Kigyult a tűz az arczokon,
Rohansz, rohansz kisbajnokom ? . . .
Egy egetrázó roppanás . . .
Ki esett el ? Ki volna más ?
Ki volna más a csatatéren,
Ártatlan, lelkes szép testvérem.

Sélsőkép.

Vala egy dúsgazdag, ki öltözik vala
Bíborba, bársonyba, mint az ég hajnala ;
Zengő czimbalomtól csarnokinak fala
Megrendül az éjben.

Vala pedig Lázár, ki kunyhója előtt
Fekélyes testével nyöszörgve feküdt,
S nem evett már régen.

Az éhség barátja, reá száll az álom,
Mit ismét elriaszt a sajgó fájdalom.
És mik el nem férnek a gazdag asztalon,
Morzsalékért eped ;
De őt a tivornyák embere nem látja,
Mert az éhezőnek nincs pazar barátja,
De jön az ebcsoport és megnyalogatja
A vérző sebeket.

Igy hal el a koldus testi kínok között,
S im az angyalsereg hozzá leérkezött,
Melynek szellemkarján az égbe költözött
Ábrahám keblére.
A gazdag főúr is eközben meghala,
Mert a dobzódáshoz a sírnak ajtaja
Közel van. S aki lett rút pornak általa,
Ismét porba tére.

S a poklok közepén fölemeli szemét
S látja Ábrahámnak hatalmas szellemét,
S ott Lázárt, akinek nyugágya volt szemét
Itt alant a földön.
És kiáltván monda : Ó, atyám, Ábrahám !
Örök édenedből, kérlek, tekints reám.
Lázárt e pokolba elküldhetnéd talán,
Hogy énhozzám jöjjön.

S mártaná be ujját az ég forrásába.
S egy cseppet ejtene tüstént hamarjába
Nyelvemre, mit emészt a pokolnak lángja,
Mitől gyötörtetem.

Ábrahám pediglen ily szavakat szóla:

«Fiam, te már éltél, emlékezzél róla,
S nincs út az egekből le a mély pokolra,
Tenném, — nem tehetem.»

Mondá pedig amaz: «Kérlek azért téged,
Hogy szellemszárnyain bocsátnád le őtet,
És látogatná meg ujonta a földet
S én atyámnak házát.

Van még nekem ott lenn őt élő testvérem,
Azok előtt rólam bizonytságot tégyen,
Hogy egy is miként én éltem, úgy ne éljen.
E kérést tedd meg hát.»

«Mind hasztalan! — szóla az egek ősapja,
Van ott lenn Próféta, s ki azt nem hallgatja,
Haszontalan annak a sírok halottja
Feltámadás végett.

Lázár ha lemenne, neki sem hinnének,
Ah! Nincsen túlvilág a kék emberének!
Kilöknék a házból, mintsem megtérnének
S érnének jó véget!»

Ἡερμία ἀλδοχαίῃα.

Győztünk, leányom, néked halni kell,
Az Isten nagy, csekély az áldozat,
A szövetség ládája mentve van:
Ne reszkess hát, — remegni kárhozat!
A győző sereget
Nézd, büszkén lépeget,
S ha kiömlik vérednek bibora,
Lecsillapul a vak hit mámora!

«Engedd dobogni atyám keblemet
A győzedelmen és szabad hazán! . . .
Mért nem siet ölelni jegyesem
Egy csók! s halni kész vagyok igazán!»
Ne várd őt gyermekem!
A harcz után — pihen.
«Óh döfd atyám, jó mélyre kardodat,
Lásd örömmel meghalni lányodat!»

Az alvó Krisztus.

A mester utra kelt,
Nincs éje, nappala,
Utjára fényt lövelt
Az üdvnek hajnala.
Lába ellankadoz
A puszták fövényén,
És vágya túlterül
A tenger tükörén.

A forgószél kereng
A fellegek között,
S dörgése visszazeng;
Ahol megütközött.
Fölháborog az ég,
A szirtek inganak,
S a tenger habjai
Félnek, iramlanak.

A tenger habjain
A bős halál lakik;
Midőn hullámain
Töredékeny ladik
Felhők villámihoz
Föl a magasba száll,
S tajtékos öbliben
Kinyílt poklot talál.

«Segítség, kegyelem!»
A népség porba hull,
Reszket a víz-elem
Az ég villámitul.
Hol itten a segély?
Nincsenek emberek —
Az Isten egyedül
Úr a tenger felett!!

Ki az... Ki alszik ott
A hajó mélyiben?
Sok fáradság után
A bágyadt test pihen,
De éber lélek ül
Az arcz vonásira, —
Az alvó Krisztus — Ő
Istennek szent fia.

A kétségbeesés
Mindent, mi emberi
A küzdők belsején
Viharként felveri.
A tiszta öntudat,
Magasztos égi hit,
Megőrzi a fáradt
Krisztusnak álmait.

Majd eszmél csendesen,
Nyugodt tekintetén
A csüggedők előtt
Fölkél a szent remény.
A kishitűek felett
Szelid mosolygva néz...
S az ég fénytől ragyog —
Megsemmisült a vész.

Sírvers.

Kiüritvén, porba sujtá
Kinjainak poharát,
Most hitének uj világa
Birja őt, mint hű arát.

Ez emlékkő szétomolhat,
De nem égi élete:
Szívének örök szerelme,
Kínjának költészete.

TARTALOM.

	LAP
Előszó	3
Bevezetés	11
I.	21
II.	37
III.	59
IV. Költeményei:	
Vezérhang	99
Boldog percz	101
Tavaszi dalok	103
Lisznyai Kálmán emlékkönyvébe	107
Tél kezdetén	109
Emlékkönyvbe	111
Nem vagyok én nap	113
1852. végestéjén	115
Szent-kútnál	117
Kasszandra	119
Óh az én életem	121
Bolygó tüzek	123
Alkonyatkor	127
Messze vagy	129
Jutok-e eszedbe	131
Apám	133
Fájdalmak tengerén	135
Életunt	137
Halálvágy	139
Elborul	141
Ha csöndes alkonyon	143
Pacsirta	145
A visegrádi hölgy	147

	LAP
Megölt kigyó	151
A szécsényi kertbe	153
Szobrász bátyámhoz	155
Testvéri emlék	157
Példakép	159
Jephta áldozatja	161
Az alvó Krisztus	163
Sírvers	165

OSZK

